

τὸ τέλος πολλῶν αἰώνων διξασιῶν καὶ εὔημαρι. Εἰς τὴν θέσιν τῶν παλαιοτέρων μορφῶν ζωῆς τοποθετοῦνται νέαι, τῶν ὄποιον δὲν δυνάμεσθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ συλλάβωμεν τὴν φυσιογνωμίαν, εὑρισκομένην εἰς ρευστότητα καὶ συνεγγύη θιάστησιν. Εἰς τὰς νέας συνθήκες θὰ διαμορφωθοῦν νέα εὕημα.

14. ΜΤΘΟΙ - ΜΤΘΟΛΟΓΙΑ

Οἱ μᾶθοι δημιουργοῦνται ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ καὶ εἶναι τόσον πλούσιοτεροι, δόσον ἡ φαντασία αὐτῇ εἶναι δυνατοτέρα. Οὕτω π.χ. οἱ μῦθοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπῆρχαν πολὺ πλευτιότεροι ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν βορείων λαῶν. Εἰς αὐτοὺς κυρίως ἵπερτερεῖ ἡ φυτικότης καὶ ἡ ἀπλότης τοῦ ἔλληνικοῦ κάλλους. 'Ο λογιστέγγης, ποὺ παραλαμβάνει τὸν λαϊκὸν μῦθον, τὸν μεταπχηματίζει καλλιτεχνικῶς, ὁ φιλόσοφος τὸν ἔριμηνει φιλοσοφικῶς καὶ ὁ λαυγάρφος τὴν ἔξετάζει ἀναλυτικῶς, συγκριτικῶς, ιστορικῶς καὶ ἀπὸ ἀπόφεως οἰκειωργιαίτητος' καὶ 'αδομῆς'. Οἱ κατὰ παράδοσιν προφορικοὶ μῦθοι καὶ οἱ λογιστεχνικῶς ἐπεξειργασμένοι διέστανται ἀλληλεπιδράσεις καὶ ὑπὸ ἐπιφίνων οὐσίας καὶ ὑπὸ ἐποφίνων ἐκφραστικήτητος. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀπὸ τὰς ἀλληλεπιδράσεις αὐτὰς λιρελαῦνται περισσότερον οἱ μῦθοι, ποὺ διατηροῦνται εἰς τὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ.

'Ἐπαναλαμβάνεται ὅτι ἡ δημιουργία τῶν μύθων ἀνάγεται εἰς χρίνους παλαιοτάτους. 'Η ἀνθρωπιλογία διδάσκει ἡτι τῷ δέκα χιλιάδοις ἑτῶν περίπου ὁ ἀνθρωπός κατέβιωνε νὰ τούλαμβάνῃ ἀγηρομένος ἐννοίας, ν' ἀνακαλύπτῃ τὸν κόσμον τῶν πνευμάτων, τῶν ὑπερφυσικῶν ὄντων καὶ τῶν θεῶν. "Οταν ἥρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται διὲ τὴν περιβάλλον του καὶ τὴν γύρω φύσιν, διεμέρρωνε καὶ τοὺς μύθους, εἰς τοὺς ὄποιοις κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχε διάκριτις μεταξὺ ὑπεικαμένου καὶ ἀντικειμένου. 'Η ἀναπαραγωγὴ π.χ. δὲν ἀνεγνωρίζετο μάνιν εἰς τὰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄψυχα. Τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων γρηγοριστοῦν ἀδιακρίτως ζῷα καὶ ἄλλα ὄντα, δις ἡ ἥλιος, ἡ σελήνη κττ. "(Ο)λα τ' ἀντικείμενα, ποὺ περιβάλλουν τὸν ἀνθρώπον, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν πρωτογόνων, εἶναι ὄμοιογενῆ. Καμία διάκριτις μεταξὺ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου, ἐμφύγου καὶ ἀφίγου. Λί ὑπερφυσικοὶ καὶ ἀδιανόητοι καὶ' ἡμᾶς μεταμορφώσεις εἶναι πραγματικοὶ καὶ φυσικοί. Λί ὀλλαγαὶ διαστάσεων καὶ μερρῶν συντελεῖνται χωτὰ τρόπους ἀστραπιαῖς. Τὸ ἐγώ συνταυτίζεται ἀπολύτως μὲ τὴν ἀξιοτερικῶν οὐσίαν. Μὲ τὴν προϊδευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λογικοῦ ἡ ἀνθρώπος ἥρχισε σιγά - σιγά ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν μῦθον. "Οταν ἥνδρασθη ἡ νοῦς,

τότε ὁ ἄνθρωπος εύρεθη ἀντίθετος πρὸς τὴν μοῖραν του, ἤρχισε δὲ νὰ νοσταλγῇ τὴν προτέραν μυθικὴν ζωήν.

Πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουσιν ὅτι δοῦλος ἐδημιουργήθη, διὰ νὰ ἔρμηνευθοῦν ἢ διὰ νὰ δικαιολογηθοῦν αἱ μαγικολατρευτικαὶ δοξασίαι τῶν πρωτογόνων, ποὺ ἀκεσκόπουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ζωτικῶν ἀναγκῶν. Ἡ διατροφὴ, ἡ στέγασις καὶ ἡ ἀναπαραγωγὴ ἀπετέλουν βασικὰς ἐπιδιώξεις τῶν ἀνθρώπων τῆς κατωτάτης πολιτιστικῆς βαθμίδος. Λί τελετουργικαὶ περάξεις καὶ αἱ ἐν γένει θρησκευτικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν ἀπέβλεπτον μᾶλλον εἰς ἐπειγούσας ἀνάγκας τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ δχι εἰς γενικὰς ἰδέας καὶ ὑπερφυσικὰ προβλήματα.

Ἐτέθη καὶ ἀνωτέρω (σ. 91) τὸ ἑρώημα: Διατί ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πανόρχαια χρόνια ἐνδιεφέρθη διὰ τὰ γεγονότα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ φαινόμενά του; Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις: Διότι ἐξηρτᾶτο ἐξ αὐτοῦ. Ὁ γεωργὸς π.χ. ἐξηρτᾶται πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὴν βροχὴν, τὴν χάλαζαν καὶ ἐξ ἄλλων οὐρανίων φαινομένων. Ἔνεκα τούτου ἐνδιεφέρετο δι' αὐτὰ εἰς μεγάλον βαθύμον καὶ συνεχῶς τὰ παρετήρει, διαλογιζόμενος διὸ θὰ ἐγίνετο ἔκρασι ἡ βροχὴ, τρικυμία ἡ γαλήνη, ἀνεμοθύελλα ἡ νησεμία. Ἀς ἀναλογισθῶμεν μὲ πόσον φόβον, ἀλλὰ καὶ μὲ ποῖον διαφέρον ἀπέβλεπτον οἱ ἄνθρωποι τῶν παναρχαίων χρόνων εἰς τὰς διαφόρους ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς. Ὁ μυκηθύμος τῆς καταιγίδος, ἡ σμαραγὴ τοῦ κεραυνοῦ, ὁ μαστηριώδης εἰς τὸ δάσος συριγμὸς τοῦ ἀνέμου, ἐγέμιζαν μὲ ὀδημανίαν καὶ ἀδριστον τρόμον τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ πλέον τολμηροῦ καὶ πκντὸς δεισιδαίμονος φόβου ἀπηλλαγμένου ἀνδρός. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες οὐχὶ ἀνδρεῖον, ἀλλὰ μαινόμενον ἐθεώρουν τὸν μὴ φοβούμενον αἴροντάς ἡ ἀστραπὰς ἡ ἄλλο τι τῶν ὑπὲρ ἀνθρώπου φοβερῶν". Ἐπειτα αἱ μεταβολαὶ τῶν ἐποχῶν ἐτίσης παρουσίαζον μέγα διαφέρον διὰ τὸν γεωργὸν κυρίως, ὁ διοῖος ἐφρύθμιζεν ἐξ αὐτῶν ὀλόκληρον τὴν ζωήν του. Διὸ καὶ μεγάλως ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τί συμβαίνει εἰς τὴν φύσιν καὶ τί ήμπορεῖ ν' ἀναμένῃ ἀπὸ αὐτῆν.

Πάντα ταῦτα ἐσχετίζοντο ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἀνημισμόν. Τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοὺς Θεούς. Ἐρμηνεύον ὁ ἄνθρωπος τὰ ποικίλα φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ, τῇ βοηθείᾳ τῶν γνωστῶν του φαινομένων, ἐδημιούργει διαφόρους διηγήσεις μὲ τὴν μυθοπλαστικὴν του φαντασίαν. Παραλλήλως ἔστρεψε τὸν νοῦν του εἰς τὸν μόσμον τῆς ψυχῆς, εἰς ὑπερφυσικὰ δύτα, εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωήν. Κατ' ἀρχὰς βεβαίως ἐλάτερευσε τὰ ἐμψυχωμένα σταχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλ' δταν κατόπιν αὐτὰ ἔλαβον ἐν σταθερὸν περίβλημα, ἐγεννήθη ἡ πίστις εἰς τοὺς δαίμονας. Εἰς κάθε φυσικὸν ἀντικείμενον ἐθεω-

ρήθη ὅτι κατοικεῖ ἐν πνεῦμα καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἔγκνετο αὐτοτελὲς πνευματικὸν ὄν. "Ἐτσι εἰς κάθε πηγὴν π.χ. ἐπιστεύθη ὅτι διαιμένει μία Νύμφη, μία Ναΐάς, εἰς κάθε δένδρον μία Ἀμαδρυάς. Βραδύτερον οἱ δαίμονες ὑψώθησαν ὑπερόνω ἀλλων δακτύων, ἔγιναν ὑπέρτεροι θεοί καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀνωτέραν τῶν θεῶν βαθμοῦ. Πληροί τοις ὅμοις τῶν θεῶν ἔξηροι λόγοις νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐμφύγωσις τῆς φύσεως.

"Η ἀνθρωπολογία ἔξηρει ικανοποιητικῶς τὸ ζῆται τοῦ πρωτογόνου απίστευτος. Οἱ ἐρευνῶντες τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῆς θρησκείας ὑποστηρίζουν τὴν γνώμην ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν πρωτόγονον απιτίσιμος ὑπῆρχεν ἐν περιπόντερον πρωταρχικὸν στάδιον, τὸ στάδιον τοῦ φύσιου τῶν πτωμάτων. Μίας τὴν πραγματικότητα δικιάς, μετὰ προσεκτικὴν τῶν πραγμάτων ἔξετασιν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ διποψίς περὶ τοῦ φύσιου τῶν πτωμάτων, ὡς μᾶς ὀπή τὰς βάσπεις ἢ καλύτερον δις μᾶς ἀπὸ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις τοῦ θρησκευτικοῦ εἰσιθήματος τοῦ πρωτογόνου, συνδέεται διρρήκτως μὲ τὸ στάδιον τοῦ ἀνιψιπριμοῦ ἢ τὴν πίστιν εἰς τὰ πνεύματα. "Ο ἀνιψιπριμὸς ὡς ὕρος προέρχεται ἐκ τῆς λ. αιώνα, ποὺ σημαίνει ψυχή, ἀνεμος, πνεῦμα. "Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι οἱ πρωτόγονοι τῆς Λύστρακος ἀκούουν τὰ πνεύματα, τὰ ἱποῖκα κατικηποῦν εἰς τὰ δένδρα, ἵποις αἱ Ἑλληνικαὶ Ἀμαδρυάδες. "Η ψυχὴ κατ' αὐτοὺς ἔξεργεται ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὴν μύτην καὶ εἶναι δινατὸν νὰ τὴν συλλάβουν μὲ ἀγκιστρούν ἢ νὰ τὴν κλείσουν εἰς μίαν κολοκύθαν. Μίας τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου ἡ ψυχὴ φεύγει ἀπὸ τὰς πλεγμὰς τῶν τραυματιτρέμονων ραχητῶν καὶ τότε ἔνα σύννεφον χύνεται ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὄφειλαρινούς. "Η ψυχὴ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις πολλῶν ἀγρίων λαϊσσιν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὄπουδήποτε πρᾶγμα. "Ἐτσι εἶναι δινατὸν νὰ προσκυλληθῇ εἰς ἐν πτῶμα. "Ὄταν τὰ κρέατα σαπίζουν καὶ καταπίπτουν, τότε καταφύγει εἰς τὸν σκελετόν, οὐδὲ δὲ εἰς τὸ κρανίον. Οἱ ἀγριοί, διὰ νὰ ἔχουν πληησίον τῶν τὰς ψυχὰς τῶν προγόνων, φυλάσσουν τὰς νεκροκεφαλὰς ἢ μάνον μερικὰ ὄστα, πρὸς τὰ ὄποια ἀπευθύνονται λόγους, συνομιλοῦν καὶ τοὺς ζητοῦντας συμβολάς. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλληνες ἐφύλασσον ἐπικελῶνται τὴν ὥμιτράτην τοῦ Ηέλιοτος, διότι ἐνθυμίζον ὅτι, ἔχοντες τὰ ὄστα ἐνὸς ἀπιθανόντος, εἴχον τὴν ψυχὴν του εἰς χεῖρας των. "Ο Κίμων μετέχερεν εἰς Ἀθήνας τὰ ὄστα τοῦ Ηηπέως, διὰ νὰ ἔχασφαλίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ὑπηρεσίας τῆς ψυχῆς του. "Ο Ἡρόδοτος (I,68) ἀναφέρει ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐλαβούν μεγάλην ὑπεροχὴν εἰς τὰς μάχας κατὰ τῶν Τεγεατῶν, ἵταν μετέφεραν ἐκ Τεγέας εἰς Σπάρτην τὰ ὄστα τοῦ Ὁρέστου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐβαλπάρισαν τοὺς νεκρούς, διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν σοματικὴν τῆς ψυχῆς κατοικίαν εἰς διποὺν τὸ δινατὸν καλυτέραν κατάστασιν. "Ο Μαριπόν ὑπέλιπεν ὅτι τὰ πολυά-

ριθμικά άγαλματα και άγαλμάτια, τὰ διποῖα ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς τάφους, ἐποποθετοῦντο εἰς αὐτούς, διὸς νὰ ἡμπορῆῃ ψυχή, εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν διποίαν ἡ μούμα οὐδὲ κατεστρέφετο, νὰ εὑρίσκη ἐν σῶμα νὰ κατοικήσῃ. Τὰ δένδρα, τὰ διποῖα χάποτε φυτρώνουν ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους πιστεύεται ὅτι ἐμφυχώνονται ἀπὸ τὰ πνεύματα τῶν νεκρῶν. "Οταν εἰς δφις ἔξῆλθεν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἀγγίσου, ἐνομίσθη ὅτι ἦτο ἡ ψυχή του.

"Η ψυχὴ τοῦ νεκροῦ, ἐλεχθη ἥδη, περιπλανᾶται δυστυχῆς καὶ ἀθλίας εἰς τὸν ἐπόνω κόσμον, ἔως διο ταφῇ τὸ σῶμα, εἰς τὸ ὑποῖον κατοικεῖ. Διὸ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἔδιδον τόσην ὀπουδαιότητα εἰς τὸ νὰ περισυλλέξουν τὰ πτώματα τῶν πολεμιστῶν, ποὺ ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Κατὰ τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν συνηθίζετο ἡ ταφὴ τῶν σωμάτων. Βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χαλκοῦ, ἀντὶ ταφῆς ἀπαντᾷ καὶ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν. Κατὰ τὰς Ἰδέας πρωτογόνων τυῶν λαῶν τὰ πνεύματα τῶν νεκρῶν ἔξουσιάζουν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως εἰς μεγαλύτερον βαθύδον ἀπὸ τοὺς ζωντανούς. "Οταν οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς δὲν ἡμποροῦν μὲ τὰς προσευγάς των νὰ σταματήσουν μίαν παρατεταμένην ἔηρασίαν, ὁδηγοῦν τοὺς βασιλεῖς των εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων, διὸ νὰ τοὺς παρακαλέσουν νὰ κάμουν νὰ βρέξῃ.

Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν, ἵκαναι νὰ παράγουν δὰς τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, δίδουν ἀσθενεῖας, τὰς διποίας λατρεύουν. Ἔν τοῦ Οδυσσείῳ ἀσθενεῖς ὑπέφερον ἀπὸ φρικτοὺς πόνους, τοὺς διποίους περούξενεις «στυγερὸς δαιμονιοῦ» (ε, 396). Τόση εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν ψυχῶν ἐπὶ τὴν βλάστησιν, διστε, ὅταν οἱ θαγενεῖς τῆς Νέας Γουΐνεας σκείρουν ἐνα χωράρι, τοποθετοῦν εἰς τὴν μέσην μπανάνες καὶ ζαχαροκάλαμα, καλοῦντες τοὺς προγόνους μὲ τὰ ὄνόματά των καὶ λέγοντες: «Νὰ τὸ φαγητόν σας, κάμετε νὰ ἔλθῃ καλὸς ἡ συγκομιδὴ». Τὰ πνεύματα τῶν τεθνεώτων ὑπερασπίζονται τοὺς ζῶντας εἰς τοὺς πολέμους. Οἱ Ἑλληνες ἔβλεπον εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμῖνα τὴν ψυχὴν τοῦ Θησέως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων νὰ μάχεται κατὰ τῶν Περσῶν (Πλουτάρχου, Θησ. 35). Οἱ θαγενεῖς τῆς Ταϊτῆς ἐφόνευσαν τὸν ἔξερευνητὴν Κούκ, πρὸς τὸν διποῖον ἔτρεφον μέγαν σεβασμόν, διὸ νὰ παραμείνῃ ἡ ψυχὴ του μαζὶ των. Παρόμοιον παρ' ὄλγον νὰ συμβῇ εἰς τὸν Ρίτσαρντ Μπέρτον, διὸ διποῖος εἶχεν ἐνδυθῆ κατὰ τοὺς βραχμάνας, διὰ νὰ ἔξερευνήσῃ τὰς ἀγνώστους περιοχὰς τῶν Ἰνδιῶν. 'Ο Παυσανίας ἀναφέρει τὴν ἐν Ἀθήναις μπαρξίᾳ τοῦ τάφου ἐνὸς Σκύθου, τοῦ διποίου ἡ ψυχὴ ἔξετέλει θαυματουργικᾶς θεατρείας. Πιθανὸν νὰ ἐφονεύθῃ αὐτὸς δι' αὐτὸν τὸν λόγον.

"Η δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος, εἶναι παροῦσα εἰς κρισίμους διὰ τὸν λαὸν στιγμάς. Εἰς τὴν Ἰλιάδα οἴθεσι καὶ εἰ θεαὶ —

πνεύματα θεοποιηθέντα — λαμβάνουν τὸ μέρος ἄλλοι μὲν τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοι δὲ τῶν Τρώων. Γὰρ πνεύματα τῶν ἀποθανόντων δὲν ἡμποροῦν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ζῶντας παρὰ μόνον διότι ἔξαχολουσιῶν νὰ ζοῦν εἰς τοὺς τάφους των. Ἐκεῖ χρειάζονται πράγματα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν. Οἱ Ὀμηρικοὶ Ἑλληνες ἐκάλουν τοὺς νεκροὺς μὲ τὰ δύναμιτά τους, ἵταν ἐκπέμπον εἰς αὐτοὺς σπονδάς μὲ οἶνον, ὅπωρ καὶ μέλι ἢ ἀλεύρον (Ιλ. Ψ' 220). Γενικῶς αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων, τὰς ὄποιας διερῦλαζεν ἡ παράδοσις ἀπὸ τὴν λήθην, ἔγιναν κέντρα μυθικῶν διηγήσεων. Ἐπειτα ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς λ. δαΐμων, ἡ ὄποια εἰς τὸν ἐνεῦρην σημαίνει πνεῦμα καὶ εἰς τὸν πληθυντικὸν τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν. Παράγεται ἐκ τοῦ δαΐμονος, ποὺ σημαίνει μοιράζω, διαιρῶ, καὶ ἐπεκναλαμβάνει τὴν ἴδεαν τῶν πρωτογόνων, ποὺ διεκρεῖ τὸν ἀνθρώπον εἰς στερεὸν σῶμα καὶ εἰς ἀερῶδες πνεῦμα.

Κατ' ἀρχὰς οἱ μῦθοι, λόγῳ τῆς στενῆς αὐτῶν κυκλοφορίας καὶ διαδύντεως μόνον εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας, παρέμειναν ἐν πολλοῖς ἀναλλοίσιοι. Ὁταν ἔφθασαν εἰς τὰς προηγμένας εἰς τὴν πολιτισμὸν ἡρχισεν ὁ μετασγηματισμὸς καὶ ἡ ἀλλοίωσις των. Λύτοι ἐκάστοτε προπηριμέζοντο τοπικῶς καὶ χρονικῶς πρὸς τὰ γεγονότα, τὰ ὥποια συνήντοντο κατὰ τὰς μακρὰς καὶ ἀδιακόπους πορείας των. Ἡν δὲ εἰς τὰς πρωταρχικὰς τῶν μορφὰς ἐξέφραζον τὰς κοινωνικὰς καὶ ψυχικὰς καταστάσεις καὶ μεταβολὰς τῶν πρωτογόνων ὄμβατων, ἵταν κατέπιεν εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν τῶν προηγμένων κοινωνιῶν, χωρὶς νὰ χάνουν τὴν πλαπτικήτητά των, ἐπετύγχανον νὰ προποτοποιοῦν ἴδειτας, δυνάμεις, ἀκήμη δὲ καὶ θεότητας. Ήτος τὸν μῦθον ἀπετυπώθησαν οἱ πρῶτοι δεσμοί τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰς περιβαλλούσας αὐτοὺς δυνάμεις, φυσικὰς ἢ ὑπερφυσικάς, καὶ μὲ τὰς δυνάμεις ποὺ ἡσαν κρυμμέναι μέσοι των.

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ μῆλος περιλαμβεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν γεγονός ἐνίστε ἀπροσδιορίστει τόπου καὶ χρόνου, ἔχει δὲ τὸν τρόπον νὰ κινῇ τὸ διαφέρον καὶ νὰ συγκινῇ. Μὲ τὸν συμπαθητικὸν, χαριτωμένον καὶ φαντασμαγορικὸν τῶν κόσμου οἱ μῆλοι μᾶς ἀναγκάζουν τρόπον τινὰ νὰ πιστεύωμεν εἰς ἡλας τὰς δυνατότητας, εἰς ἡλας τὰς ὑπερφυσικὰς καὶ ὑπερλογικὰς μεταμορφώσεις. Μᾶς συγκέντων μὲ τὰ πλέον εὔτυχη εἰς τὸν κόσμον ὄντα καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς βασιλιτέρους πόθους μας. Δημιουργοῦν σχέσεις συναισθηματικὰς καὶ θέτουν πρὸς ἡμῖν τὰ πλέον ὀραῖα πειστατικά. "Λν καὶ δὲν εἶναι πάντοτε πειστικοί, ἐν τούτοις εἶναι εὐχάριστοι. Ο διηγούμενος καὶ ἡ ἀκούσιαν τὸν μῦθον εἶναι δύο πρόσωπα, ποὺ μετέχουν εἰς μιαν ζωντανὴν ἀναπαράστασιν μᾶς

συμβολικῆς πράξεως, μιᾶς πραγματειότητος τοῦ παρελθόντος, που λεγόει και διὰ τὸ παρόν. Μὲ τὸν μῦθον ἀνοίγομεν τοὺς δρθαλμούς, διακρίνομεν καὶ ἀναγνωρίζομεν σύγνωστους πέριξ ἡμῶν δυνάμεις. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ὁ ἄνθρωπος, που ἐπανελάμβανε τὸν μῦθον, τὸν ἐπίστευε, μάλιστα δὲ τὸν ἔχοντας. Καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας μας οἱ μῦθοι γέμουν θαυμαστῶν καὶ ἀδυνάτων καὶ παραλόγων καὶ ὑπερφυσικῶν πραγμάτων, ἐν τούτοις ὅμως, ὅταν τοὺς διηγούμεθα ἢ ὅταν τοὺς ἀκούωμεν, τοὺς ἀπολαμβάνομεν μὲ εὐχάριστον διάθεσιν καὶ καλὴν πίστιν. Μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, που κατεστράφη καὶ εἰς τὰ μυχιαίτατα τῆς ψυχῆς πᾶν μυθικὸν στοιχεῖον, ἀρχίζομεν νὰ ἐννοοῦμεν τὴν βαθυτέραν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἡθικὴν σοβαρότητα, που κρύπτεται κάτω ἀπὸ τὰ ἐλαφρὰ καὶ χαριτωμένα σύμβολα τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ λαογράφοι μελετηταὶ τῶν μύθων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταλήγουν εἰς βιαστικὰ συμπεράσματα οὔτε ἐν σχέσει μὲ τὴν προέλευσίν των, που πολλάκις χάνεται εἰς τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς προϊστορίας, οὔτε μὲ τὸν ἐντοπισμὸν των, τὴν διάδοσιν των καὶ τὴν σημασίαν των. 'Η μελέτη ἑνὸς μύθου ἢ τῆς κατηγορίας μύθων, οἱ δποῖοι ἀνήκουν εἰς ἐθνος, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ὠθῇ εἰς τὴν ἔξαγωγὴν γενικωτέρων συμπερασμάτων πολλάκις σαυθρῶν. 'Ο χαρακτὴρ τῶν μυθικῶν θεμάτων εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διεθνῆς καὶ ἐκτείνεται εἰς ὅλην τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς ιστορίας. 'Η γνώμη τῶν πολλῶν εἶναι ὅτι ὁ μῦθος ὡς «λόγος φευδῆς ἀλήθειαν ὑπερμεφαίνων» ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν νὰ διδάξῃ καὶ πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μὲ τὴν ἀποφινήν της συγχρόνως ἀποσκοπεῖ νὰ συγκρατῇ τοὺς θεσμούς, νὰ ἐνισχύῃ τὴν παράδοσιν καὶ νὰ τὴν συνεχίζῃ.

Μὲ τὸν μῦθον ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ ζῇ τὴν πεζότητα τῆς ζωῆς καὶ ἀνέρχεται τὴν κλίμακα τῆς ποιήσεως. Εἰς αὐτὸν ἐκδηλοῦται ἡ μυθοπλαστικὴ καὶ ποιητικὴ ἀντίληψις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ. 'Ο μῦθος προσωποποεῖ τὰ ἄψυχα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐδημιουργήθησαν καὶ αἱ παραδόσεις εἰς κάπως περιορισμένην ἔκτασιν. 'Εσφαλμένως λοιπὸν ὁ M. Müller καὶ μερικοὶ ἄλλοι ὑπεστήριξαν ὅτι οἱ μῦθοι προηλθον ἀπὸ μεταφορικὰς κυρίως ἐκφράσεις καὶ ὅτι μυθολογία εἶναι μία διάλεκτος ἢ μία ἀρχικὴ μορφὴ τῆς γλώσσης.

Οἱ μῦθοι παρ' ἡμῖν σήμερον δὲν ἔχουν ίδιαιτερὸν ὄνομα, ἀλλὰ φέρονται μὲ τὰς λέξεις λόγος, παραμύθι, παροιμία καὶ μεσάλι, δηλαδὴ παράδειγμα. "Οπως κατὰ τὴν ἀρχαῖαν ἐλληνικὴν ἐποχὴν, ἔτσι καὶ σήμερον οἱ μῦθοι λέγονται κυρίως κατὰ τὰς συνομιλίας, εἶναι προσφιλεῖς ίδιαιτέρως εἰς τοὺς ἡλικιωμένους καὶ εἰπάγονται μὲ τυπικὰς ἐκφράσεις. 'Αποτελοῦν παροιμιώδεις διηγήσεις, ποὺ λέγονται,

ώς καὶ αἱ ἔξ αὐτῶν προελθοῦσαι παροιμίαι, ὡς παρομοιώσεις παραδειγματικαὶ, μὲ σκωπτικὴν διάθεσιν ἢ ὡς συμβουλαὶ μὲ σκοπὸν τὴν ἐπέχρισιν ἢ τὴν νουθεσίαν. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν π.χ. αἱ διηγήσεις τοῦ Ναστραντίν - Χοτζα καὶ ἄλλαι αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις τοπικοῦ περιεχομένου, αἱ σκωπτικαὶ ὅμαδων ἢ τόπων, αἱ ἀπλῶς εὐτράπελοι καὶ τὰ εὐτράπελα παραμύθια. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκουν κυρίως οἱ μῦθοι, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὰ ζῷα. Εἶναι λαϊκαὶ γνωστοὶ ἀπὸ τὸ σχολεῖον οἱ Λίσσωποι. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ὑπεστήριξαν ὅτι οἱ μῦθοι αὐτοὶ εἶναι λείψανα παλαιοτάτου ἔπους τῶν ζῷων, ἄλλοι ὅτι αἱ Ἰνδίαι εἶναι ἡ πατέρις τῶν καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι δημιουργηματαὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Διηγήσεις, εἰς τὰς ὄποιας τὰ δρῶντα πρόσωπα εἶναι ζῷα, ἔγουν ἄλλοι συγέδην οἱ πρωτόγονοι καὶ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί. Εἰς τοὺς λαοὺς τούτους μεγίστην ἐντύπωσιν προξενοῦν αἱ ιδιότητες καὶ πρὸ πάντων αἱ παναυργίαι τῶν ζῷων. Αἱ περὶ αὐτῶν διηγήσεις παρουσιάζουν ποικιλίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ τρόποι καὶ τὰ ἥθη τῶν ζῷων ὑπῆρχαν πάντοτε θέματα τῆς προσοχῆς τοῦ ἀνθρώπου. "Οταν ὁ ἀνθρώπος ἤρχισε νὰ ἐκπολιτίζεται καὶ νὰ ὑποχωρῇ ὁ φόβος καὶ ὁ σεβασμός του πρὸς τὰς μυστηριώδεις δυνάμεις καὶ ιδιότητας, ποὺ κρύπτονται εἰς τὰ ζῷα, προέβη καὶ εἰς σκόμματα δι' αὐτὰ καὶ ἤρχισε νὰ παίζῃ μαζὶ των. "Ετσι σιγά - σιγά ἐδημιουργήθησαν τριῶν εἰδῶν διηγήσεις διὰ τὰ ζῷα: αἱ ποβοραὶ αἰτιολογικαὶ περὶ αὐτῶν παραδόσεις, αἱ ἐπειοδιακαὶ μὲ εὐτράπελον χαρακτῆρα καὶ αἱ σκωπτικαὶ. Εἰς παλαιοτάτας βαθύτιμας πολιτισμοῦ ἀρχές εἰναι αἱ πρῶται, διότι αὗται συνδέονται καὶ πρὸς θρησκευτικὰς ιδέας. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν, εἰς τὸν Λίσσωπον ἀπαντῶμεν ἔγνη καὶ ἄλλου εἴδους σκωπτικῶν διηγήσεων, εἰς τὰς ὄποιας ἀναφέρονται αἱ μεταξὺ τῶν ζῷων ἔριδες περὶ ὑπεροχῆς καὶ προτερημάτων καὶ αἱ ἀλληλοιλαυδορίαι. Τὰς ἀλληλοιλαυδορίας ἐπανευρίσκομεν εἰς μερικὰ δημώδη μεσαιωνικὰ ποιήματα, ὧποις εἶναι ἡ «Παιδιόφραστος διήγησις τῶν τετραπόδων ζῷων» καὶ ὁ «Πουλολόγος».

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς διηγήσεις τὰ ζῷα ὀμιλοῦν καὶ πράττουν κατὰ τρόπουν ἀνθρωπομορφικὸν καὶ φυσικόν. Μὲ τὴν καιρὸν νέαι παρέμμιται διηγήσεις πλευτίζουν τὰς παλαιοτέρας. Ἀπὸ αὐτὰς πιλλαὶ ἔγιναν παροιμιώδεις καὶ ἐπειτα παροιμίαι. "Αλλαὶ κατόπιν ἔλαβον σημαντικὸν ἀρχηγηματικὸν πλάτος καὶ ἔγιναν σύντομα ἡ ἐκτενῆ παραμύθια ζῷων. Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἐσχηματίσθη ἡ πυρὴν ἐνὺς ἔπους τῶν ζῷων, εἰς τὸ ὑποῖον πρωταρχικὴν θέσιν καταλαμβάνει ὁ λύκος

καὶ ἡ ἀλεπού. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τελευταῖου αὐτοῦ εἶδους δὲν προσ-
κλήθη ἡ ἀπώλεια τῶν παλαιοτέρων.

Οἱ διδακτικοὶ μῆθοι, ποὺ εἶχον συμβουλευτικὸν σκοπόν, ἀνεπτύ-
γθησαν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῶν καθυστερημένων πνευματικῶς ἀνθρώ-
πων, ποὺ δὲν ἡδύναντο νὰ σκέπτωνται μὲ ἀφηρημένας ἐννοίας. Κάθε
ἀφηρημένη ἰδέα πρέπει νὰ διατυπώνεται κατὰ τρόπον συγκεκριμένον
μὲ εἰκόνας, σύμβολο καὶ παραδείγματα. Οἱ διδακτικοὶ παροιμιώδεις
μῆθοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εὐτράπελοι καὶ σκωπτικοί. Εἰς τὸ σκῶμμα
ὅμως ὑπάρχει ὁ σπόρος τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας. Αἱ γνῶμαι, αἱ συμ-
βουλαὶ ἡ τὰ ἡθικὰ διδάγματα συνήθως παρατίθενται εἰς τὰ ἐπιμύθια,
ποὺ σπανίως ἀνήκουν εἰς τὸν λαόν. 'Ο λαϊκὸς διδακτικὸς μῆθος παρε-
λήρθη ὅπὸ τῶν σοφῶν καὶ τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἐκαλλιεργήθη
ἰδιαιτέρως.' Ετοι π.χ. οἱ σοφοὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἔχρησιμοποίησαν τοὺς
μῆθοις τῶν ζῴων ὡς μέσον διδακτικόν. Οἱ ἀρχαῖοι 'Ἐλληνες ποιηταὶ'
ἔχρησιμοποίουν μύθους, διὰ νὰ διδάσκουν τοὺς συμπολίτας των. 'Ο
'Ἀριστοτέλης ἔγραψεν ὅτι οἱ μῆθοι δύνανται νὰ καθιστοῦν περισσότερον
πιστευτοὺς τοὺς λόγους τῶν ρητόρων, ὅταν παρεμβάλλωνται εἰς αὐτούς.
Αὐτὸς ὁ Σωκράτης εἰς τὴν φυλακὴν διεσκεύαζεν εἰς στίχους μύθους
τοῦ Λισώπου. 'Ο Πλάτων τοὺς ἔθεώρει ὀφελίμους διὰ τὴν διδασκαλίαν
τῆς ἀρχομένης σχολικῆς ζωῆς. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔχρησιμοποίουν τοὺς
μύθους διὰ διδακτικοὺς σκοπούς. 'Ο Κοιντιλιανὸς παρατηρεῖ ὅτι οἱ μῆθοι
προσελκύουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀγροτῶν καὶ ἀμαθῶν, ἀναφέρει δὲ τὸ παρά-
δειγμα τοῦ Μενινίου 'Ἄγριππα, ὁ ὄποιος ἔπεισε διὰ μύθου τοὺς πλη-
βείους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ρώμην, ὅτε εἶχον ἀποχωρήσει εἰς τὸ 'Ιερὸν
'Ορος, δυσηρεστημένοι ἀπὸ τοὺς πατρικίους. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν
διδακτικῶν μύθων ἀνήκουν καὶ αἱ παραβολαὶ, ποὺ αἰσθητοποιοῦν τὴν
διδασκαλίαν. Συνήθως οἱ διδακτικοὶ μῆθοι διακρίνονται διὰ τὴν βρα-
χυλογίαν των. 'Οταν οἱ μῆθοι ἐπιδιώκουν τὴν τέρψιν τοῦ ἀκροατηρίου,
τότε ἀποκτοῦν διηγηματικὸν πλάτος. 'Οπως εἶδομεν, οἱ μῆθοι διαιροῦν-
ται εἰς διαφόρους κατηγορίας, αἱ ὄποιαι ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρι-
σθοῦν κατ' ἀπόλυτον τρόπον σαφῶς καὶ εύκρινῶς μεταξὺ των. Αἱ δια-
χωριστικαὶ γραμμαὶ δὲν εἶναι πάντοτε σταθεραί. 'Ετοι π.χ. εἰς πολλὰ
μέρη τοῦ κόσμου δὲν γίνεται καμία διάκρισις μεταξὺ μύθου καὶ παρα-
μυθιοῦ.

Τὸ σύνολον τῶν μύθων καὶ τῶν παραδόσεων ἐνὸς λαοῦ ἡ ὁμάδος
λαῶν ἡ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει καὶ τὴν περὶ τούτων ἔρευναν καὶ σπου-
δὴν ἀνημάζομεν μυθολογίαν. Συμφυής, ὡς εἶδομεν, πρὸς τὴν φύσιν τοῦ
ἀνθρώπου εἶναι ἡ τάσις πρὸς δημιουργίαν μύθων καὶ παραδόσεων, ἀνα-

φερομένων εἰς τὸν βίον ἢ τὰς περάξεις τῶν θεῶν, τῶν ἡμίθεων ἢ τῶν ἥρώων, εἶναι δὲ αὕτη φαινόμενον γενικόν, ὅπως πιστοποιεῖ ἡ ἱστορία τῶν θρησκειῶν. Μυθολογία διπάρχει εἰς ἔλους τοὺς λαούς, πρωτογένους καὶ πολιτισμένους, παρασιάζει ὅμως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον πλήν τῶν ὁμοιωτήτων καὶ χαρακτηριστικάς διαφοράς. Παράγοντες, ποὺ διαμορφώνουν τὰς διαφοράς αὐτάς, εἶναι ἡ φυσικὴ πρωδιάθεσις καὶ ἡ δλητικὴ καὶ πνευματικὴ ιδιαστασία, ποὺ πουλᾶται κατὰ φυλές, κλῆμα, γενεραρχίαν θέσιν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν, ὅπῃ τὴν ἴστιαν ζῆται κάθε λαός, μὲν καὶ συναλλήγως τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτισμῶν του ἔξελίξεων. Ήτοι π.χ. ὀρισμένοι πρωτύγονοι δὲν ἡμπεριοῦν νὰ ὑφαίσσουν εἰς ἀνωτέρουν μυθολογικὴν κλίμακα. Ὄλοι ληρούσῃ μυθολογία τῶν γηγενῶν τῆς Λύστραλίας πιρέρεται περὶ τὸ πρόβλημα τῆς γενέτεσις τῶν περὶ τῶν ταυτοῦ ἑθίμων ἢ περὶ τὴν ἀπγείλιαν μὲ τὸ πῶς αἱ διάφοροι τότεμιστικαὶ ὥμαλες ἀπέκτησαν τὰ πνεύματα - πρωτάτας - αὐτῶν. Η ἐν Ἀφρικῇ μυθολογίᾳ τῶν Χουλοῦ εἶναι παραστάσεις, ποὺ ἀπιρρέουν ἀπὸ τὴν νεκρολατρίαν, ἢ δὲ μαγεία καὶ αἱ μαγικαὶ ἐνέργειαι εἶναι τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς μυθολογίας τῶν Νογγόλων καὶ τῶν Κιναμών. Πρὸς τὴν μυθολογίαν τῶν πρωτογένεων πλησιάζει καὶ ἡ μυθολογία τῶν Σινδῶν. Τούναντίν, ἡ μυθολογία τῶν Ἰαπτόνων περιλαμβάνει καὶ πολλὰ ἔχηται Ιστορικῶν ἀναμνήσεων. Λαντιλέτως, ἡ μυθολογία τῶν Βαβυλωνίων εἶναι ἀπτρικὴ καὶ κυριολογική. Ή "Λραβες εἶγιν ἐλαχίστην μυθολογίαν καὶ πρὸ τοῦ Μωάμεθ, εἰς δὲ τοὺς Ἐβραίους ἡ μυνι-Θεῖσμος ἔξωβέλιστη τὸν μῦθον. Η Λίγυπτιακὴ μυθολογία συνδέεται στενῶς μὲ τὴν ζωιλατρίαν. Ήλουσία δὲ καὶ ἵπχυροτάτη εἶναι ἡ μυθολογία τῶν Ἰνδογερμανικῶν λαῶν. Γὸ κέντρον τοῦ μυθικοῦ τῆς πανθέου ἀποτελοῦν ὁ Οὐρανὸς (πατήρ) καὶ ἡ Γῆ (μήτηρ). Δύο νεαροὶ δίδυμοι θεοὶ συνδέονται συνήθως πρὸς τὸν Ἐωσφόρον καὶ τὸν Ἐσπερόν. (1) Ἡλυς καὶ ἡ φωτιὰ λατρεύονται ὡς πηγαὶ τῆς ζωῆς. Ή θεοὶ τοῦ σκύτους ξιστανται ἀπέναντι τῶν θεῶν τοῦ φωτός. Η Μούρα εἶναι τὸ δῶρον τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ κοινὰ αὐτὰ θέματα ἀπαντοῦν εἰς πλειστηνούς Ἰνδογερμανικούς λαούς, ὑφίστανται ὥμως διαρροποιήσεις καὶ μεταλλαγής ἐξ ἐπιδράσεως ιδίων παραγόντων εἰς ἔκαπτον τῶν ἐν λόγῳ λαῶν. Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς γίνεται συμφυρμής μυθικῶν καὶ φιλοποτεκῶν στιλ-χελεων. Εἰς τὴν Ηερόλιαν ἡ μεταξὺ φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν θεῶν ἀγάθη θεοῖς ἔξελισσεται εἰς ἵπχυρον δυτημόν. Η δημιουργὴ μυθολογεῖ τῶν Ἀλήγων ἔχει ὡς κέντρον αὐτῆς τὴν παράστασιν τῆς μητρὸς Ρῆς, ἡ δὲ ὅπῃ τῆς ποιήσεως καὶ ἡ ἐν γένει ὅπῃ τῆς τέχνης διαμυρφωμένη διακρίνεται διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ περιεγράμμου, τὴν πλαστικήν

δύναμιν τῆς φυντασίας, τὴν χάριν καὶ τὴν ὑπέροχον μορφήν. Οἱ Ρωμαῖοι ἔξαρτῶνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. 'Ἡ προσωποποίησις δόμως ὑπὲν' αὐτῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν ἐδημιουργήσει ὑποτυπώδη μυθολογίαν. Εἰς τὴν γερμανικὴν μυθολογίαν ἐπικρατεῖ ἀπαισιοδοξία καὶ ἡ ἴδεα τῆς Μοίρας, εἰς τὴν ὅποιαν ὑπόκεινται καὶ αὐτοὶ οἱ θεοί.

Κατὰ τὸ περιεχόμενον η μυθολογία θὰ ἥδυνατο νὰ διαιρεθῇ εἰς θεογονικήν, κοσμογονικήν, ἀνθρωπολογικήν, κοσμολογικήν, αἰτιολογικήν, ἐσχατολογικήν κττ. Οἱ θεογονικοὶ μῦθοι στρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν γένεσιν τῶν Θεῶν, γύρω ἀπὸ τοὺς μεταξὺ τῶν ἀγῶνας κττ., ἀνεπτύχθησαν δὲ κυρίως εἰς θρησκείας προηγμένων λαῶν. 'Ο Ἡσίοδος π.χ. διηγεῖται τοὺς ἀγῶνας τῶν Τίτανων, οἱ ὅποιοι προηγήθησαν τῆς ἀρχῆς καὶ μρύνοκρατορίας τοῦ Διός. Οἱ κοσμογονικοὶ μῦθοι, διηγούμενοι τὴν γένεσιν καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, ἀπαντοῦν ἰδίᾳ εἰς τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαούς. 'Ἐτσι, συμφώνως πρὸς τὰς λαϊκὰς παραδόσεις τῶν Ἰνδιάνων, ἡ γῆ εἶναι μία τεραστία γυνή, τῆς ὅποιας οἱ μὲν μαστοὶ εἶναι τὰ βουνά, αἱ φλέβες οἱ ποταμοὶ καὶ ἡ κόμη τὰ φυτά. Εἰς χώρας πλουσίας εἰς ὄδατα ὡς ἀρχὴ τοῦ παντὸς πιστεύεται τὸ ὄδωρ.

Αἱ δοξασίαι περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ τῆς συστάσεως τοῦ κόσμου, τὰς ὄποιας διδάσκουν αἱ θρησκεῖαι τῶν προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμὸν λαῶν, εἶναι ὑψηλαὶ καὶ ἀπορρέουν συνήθως ἀπὸ παιητικὴν φαντασίαν καὶ φιλοσοφικὴν θεωρίαν. Αὐταὶ δόμως ἀναντιρρήτως εἶναι πολὺ μακρὰν τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ κατὰ φύσιν ζῶντος ἀνθρώπου, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἔξηγήσῃ τὸ ἐπτασφράγιστον μυστήριον τῆς δημιουργίας. 'Ἔχρειάσθη μακρὸς νὰ παρέλθῃ χρόνος, ὥστε αἱ ταπειναὶ καὶ ἀξεστοὶ παραπτάσπεις τῆς νηπιαζόσης ἀνθρωπότητος δλίγον κατ' δλίγον ἔξευγενιζόμεναι νὰ μορφωθοῦν εἰς ἀρμονικὰ καὶ τέλεια συστήματα κοσμογονίας καὶ θεογονίας. Μὲ τοὺς κοσμογονικοὺς συνδέονται οἱ ἀνθρωπολογικοὶ μῦθοι, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν μυθολογίαν τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀνθρώποι ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοὺς λίθους, τοὺς ὅποιους ἔρριψαν διπισθέν των ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, ἡ ἀπὸ τὴν τέφραν τῶν Τιτάνων, ποὺ κατεκάησαν ἀπὸ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διός.

Οἱ κοσμολογικοὶ μῦθοι εἶναι διηγήσεις, ποὺ ἀποσκοποῦν εἰς τὴν ἔρμηνειαν διαφόρων φυσικῶν φαινομένων. Χαρακτηριστικὰ δείγματα αὐτῶν εἶναι οἱ ἀστρικοί, ποὺ ἀπαντοῦν παντοῦ, ἰδιαιτέρως δόμως εἰς τοὺς Βαριμωνίους. Εἰς τοὺς κοσμολογικοὺς ἡμπτοροῦν νὰ μπαχθοῦν καὶ οἱ μυτεωρολογικοί, ποὺ ἀσφέρονται εἰς τὰ σύννεφα, τοὺς ἀνέμους, τὰς ἐπογδὰς τοῦ ἔτους κττ. 'Εξ ὅλων τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὡς εἴπομεν,

τὰ μετεωρολογικὰ ἐνεποίησαν πάντοτε μαγιστην ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν καὶ διάπλασιν μόθων. Συνάρειαν πρὸς τοὺς μετεωρολογεῖσιν εἶχουν οἱ περὶ Θανάτου καὶ ἀναστάσεως μετὰ τῶν περὶ Ἀΐδων δοξαστῶν καὶ παραπτάσεων. Ἐπίσης οἱ σωτηριολογικοί, εἰς τοὺς ὄποινας πρωτεύουσαν θέσιν καταλαμβάνουν οἱ θεοὶ ὡς σωτῆρες καὶ λυτρωταὶ ἀπὸ παντὸς εἴδους δεινά, φυσικά, ἥθικά καὶ κοινωνικά. Οἱ αἰτιολογικοί ἡμοιόζουν περὸς τὰς αἰτιολογικὰς παραδόσεις. Ἡ ἐρμηνεία παραδόξων σωματικῶν ἢ ψυχικῶν ἴδιατήνεν παπαίων μορφῶν ζέφων καὶ φυτῶν, περιέργων σχημάτων βρέχειν, εἶναι τὸ ἀντικείμενον γύρων ἀπὸ τὸ ὄποιν περιστρέφονται. Ἰδιαίτερον εἶδις αἰτιολογικῶν μόθων εἶναι οἱ τῆς λατρείας, διότι τῶν ὄποιων δίλεται ἐξήγησις ὕδρισμάτης λατρευτικῆς ἐκδηλώσεως καὶ λατρευτικοῦ τύπου. Τέλος οἱ ἐσχατολογικοὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἐπιχάτους καιρούς, εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ κόπρου. (Η σεισμοί, οἱ ἡραιστειακαὶ ἐκρήξεις, οἱ μεγάλης ἐκτάσεως πληγαίραι καὶ πεντηκοὶ ὅλαις μεγάλαι καταστροφαὶ παρέχουν τὴν ὅλην καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς δημιουργίας τοῦ. Οἱ ἐσχατολογικοὶ μόθοι ἔχουν πολλάκις ἀντιστοιχεῖν πρὸς τοὺς θεογονικούς καὶ κοσμολογικούς.

Τὴν ὅλην τῶν μόθων, ὡς εἴδομεν, παρέγγυην τὰ ποικίλα φυσικὰ δύντα καὶ φαινόμενα, ἥτοι ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, τὰ νέφη, οἱ σεισμοί, οἱ ὄμελαι, οἱ θύελλαι, οἱ καταιγίδες κ.ἄ. Πρὸς τούτους ἡ δημιουργία τῆς Ζωῆς, ὁ Ήλατος, ὁ ὄπενος, ὁ ἐφιάλτης, τὰ ἱράκατα, τὰ ἱνειρα, οἱ ἀστένειαι, ἡ ποικιλία τῶν ζωικοῦ βασιλείου καὶ τελῆθις ἀκέρχοντας ἀντικείμενον. (Ολα αὐτὰ παρέχουν τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀφορμὴν διὰ μυθιπλαστίκων, δηλαδὴ τὴν γέννησιν παραδόξων μυθικῶν ἵντεων καὶ διηγήσεων περὶ αὐτῶν. Μὲ τὴν ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρωπίνων βιομάτων παρεχομένην ζύμην, τὰ δημιουργικὰ πνεῦματα τοῦ ἀνθρώπου τυνθάτει τοὺς μόθους.

Ἡ βαθεῖα καὶ ἐκτεταμένη κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἔρευνα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ψυχολογίας τῶν πρωτογόνων λαῶν τοῦ κόπρου ὀλόγηγησεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τῆς παφιῶν περὶ θεῶν παραπτάσεως προηγήθη ἡ περίοδος τῆς ἀλυπήρας καὶ ἀνρίστου περὶ τοῦ θεοῦ Ιδέας, τὴν ὄποιν ἐστερεῖτο προσωπικοῦ χαρακτῆρος. Τὴν ἐποχὴν τούτην ὀνόμασσεν περιμυθικήν. Τὴν τοποθεσίαν εἰς τὴν πρὸ 100.000 ἑτῶν περίοδον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἐπετεῖ ἡ κυρίως μυθικὴ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῶν μόθων καὶ ἀκολουθεῖ ἡ μεταμυθικὴ ἐποχή, κατὰ τὴν ὄποιαν ὑπογραφὴν αἱ περὶ περιπτειῶν, παθῶν χλπ. τοῦ θεοῦ παραπτάσεις ὡς ἀνέξιας αὔτου.

Πρὸς καλυτέραν κατανόησιν τῆς φύσεως τοῦ μόθου πρέπει περὶ

πάντων νὸι ἔξετάζεται ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ τὸ παραμόθι. Εἶναι γεγονὸς δtti καὶ τὰ τρία αὐτὰ εἰδη (μημεῖα τοῦ λόγου) ἐμφανίζοντα μορφολογικὰς διαιρέσεις, ἀφοῦ εἶναι δημιουργήματα πρωτογόνου δημιουργικῆς τέχνης καὶ ἐν γένει ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς κονόνας τοῦ ὄφους. Παρ' ὅλην διμοις τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν τὰ τρία ταῦτα εἰδη τῆς διηγήσεως, δὲν ἔχουν μεταξὺ των αιτιώδεις σχέσεις ἢ σχέσεις ἔξαρτήσεως. Πολλάκις τὸ αὐτὸ περιεχόμενον μᾶς δημάδους διηγήσεως δύνομάζεται ἀδικηρίτως μῦθος καὶ παράδοσις. Ἡ τοιαύτη δινομασία ἐπιστημονικῶς δὲν ἐπιτρέπεται. Ὁ μῦθος εἶναι ἐκ φύσεως καὶ ἐκ χαρακτῆρος κυρίως θρησκευτικὸν εἶδος. "Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ὁ διδακτικὸς μῦθος, ὁ μῦθος τῶν ζῴων καὶ τὸ παραμόθι. Αὗτὰ πρέπει νὰ διεκρίνωνται, ἐφ' ὃσογενεῖναι ἀσχετα πρὸς τὴν θρησκείαν. Ὁ μῦθος τελεῖται εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ὑψηλοῦ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ καταπληκτικοῦ, ἐνῷ τὰ ἄλλα παραμένοντα μέσα εἰς τὰ δρια καὶ εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Εἰς τὸν μῦθον ἡ φαντασία χαλιναγωγεῖται ἀπὸ τὸν σεβασμὸν «πρὸς τὸ ὄλως διάφορον», ἐνῷ εἰς τὸ παραμόθι εἶναι ἀχαλίνωτος, πραγματοποιοῦσα τὸ ἀδύνατον. Βεβαίως ἐννοεῖται δtti ταῦτα δὲν πεύσουν νὰ ὑφίστανται ἀλληλεπιδράσεις, ίδιᾳ ὡς πρὸς τὰ θέματα, ἀλλ' αὐταὶ εἶναι μεγαλύτεραι μεταξὺ παραδόσεως καὶ παραμυθιοῦ περὰ μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ μύθου. "Ἐπειτα πρέπει νὰ γίνεται ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν μυθικῶν περιόδων τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ μύθου ἀνέρχονται εἰς μίαν κάπως προηγμένην ψυχοκοινωνικὴν ἔξτησιν τοῦ πρωτογόνου. "Απὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τῆς ψυχῆς καὶ πρωταρχικὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς τὸ περιβάλλον του καὶ πρὸς τὸν ἔσυτόν του ἔγινεν ἡ ἀνθρωποποίησις καὶ ἐμψύχωσις τῶν πάντων, τὸ ὑπερφυσικὸν κατήντησε φυσικόν, τὸ ἀσχηματοποίητον ἔλαβε μορφήν. "Ἐκ τούτου δρισαν τὸν μῦθον ὡς μέσον ἀμύνης τοῦ ἀνθρώπου κατὰ παντὸς ποὺ δὲν δημοιάζει μὲν αὐτόν.

Μὲ τὴν ἀρμηνείαν τοῦ μύθου ἡσχολήθη ἀνέκαθεν ἡ ἐπιστήμη. "Οπως εἶναι γνωστόν, μόνον ἐφ' ὃσον δὲ μῦθος ζῇ εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐν γένει διάθεσιν εἶναι θρησκευτικός καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θρησκείαν. Κατὰ τὴν μεταμυθικὴν περίοδον δὲν αἴρεται παντελῶς ὁ μῦθος, ἀλλὰ μεταβάλλει δψιν. "Η θρησκεία διαμαρτύρεται κατὰ τοῦ μύθου καὶ ἀντιδρᾷ κατ' αὐτοῦ, ὃσον δὲ αὐτῇ ἀνέρχεται ὑψηλότερον, τόσον ἐντονώτερον προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτόν. "Ἀσχετον εἶναι δὲν τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνεται πλήρως. Διαρκῶς ὑψουμένη καταδικάζει τὴν κατωτέραν μυθολογίαν, τὴν συνδεομένην μὲ τὸν ἀνιμισμόν, τὸν φετιχισμόν, τὸν τοτεμισμὸν καὶ πᾶσαν δεισιδαιμονίαν. "Η χαλάρωσις τοῦ

μύθου καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην συμπίπτει ἐκίσης κατὰ τὴν μεταμορφὴν περίοδον. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ τῆς φαντασίας πρὸς δημιουργίαν αὐτοῦ εἶναι ὀναντίορητος, ἔπειτα ὅτι μεταξὺ ποιήσεως καὶ μύθου, ὃς εἰδομεν, ὑφίσταται συγγένεια, τοῦλάχιστον ὅσον ἀριθμῷ εἰς τὴν μυρτήν. Ἐν γένει θάλατταροῦσσε κακοῖς νὰ ἴσχυρισθῇ ὅτι ὁ μῦθος εἶναι πρωτόγονος ποίησις κατὰ τὴν ἐπωτερικήν του μυρτήν.

Καὶ τώρα θυμαριῦμεν νὰ καθυρίσουμεν ἀκίνητη παρέπετρον τὸ περιχόμενον τῶν τρεῖν περιοδῶν τοῦ μύθου. Κατὰ τὴν προμαθείην ἔχομεν κυρίως μάνην τὴν πρὸς τὸν μῦθον ροπήν, ἐπειδὴ ἡ θεῖα μάνακμις ήτεν νοεῖται ως κάτι πρωτοπικὴν καὶ ἐπειδὴ πρωτοπικήτης καὶ ἀντικείμενον εἶναι εἰσάτι μεταξὺ αὐτῶν δυσπιάκριτα. Κατὰ τὴν κυρίως μαθητὴν περίοδον ἡ πρωτοπικότης χωρίζεται ὅποι τὸ ἀντικείμενον καὶ ἕπει γίνεται δυνατή ἡ ὑπόλληψις τοῦ θείου ὡς πρωτοπικήτης καὶ ἡ δημιουργία πρωτοπικῶν θεῶν. (1) Χριστιανισμὸς διέλυσε τὴν μαθητὴν κήπημον τῶν θεῶν καὶ ἐξεδίωξε τὴν πρὸς τὸν μῦθον ἡρμήνην εἰς τὰ βάσιη τοῦ θεοσυνειδήτου τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

‘II Ιστορία τῆς μαθηλογικῆς ἐρεύνης θίρχιπεν ὅποι τοὺς ἀρχαῖους χρόνους καὶ συνεχίζεται μέχρι σήμερον. (1) Ηρίδωτος ἐγνώριζε τὰς θρησκευτικὰς παραπτάσεις καὶ τοὺς θεοὺς τῶν πολιτισμῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, συνέκρινεν αὐτὰς περὶ τὰς Ἕλληνες καὶ ἐγένετο εἰστηγητής εἶδους τινὸς συγκρητισμοῦ. (2) Στούκοι τοὺς μάθιους θρυμμάτων ὡς σύμβολα θρησκευτικῶν ἡ φυσικῶν ἐννοιῶν μὲ τὴν βιβλιστικὴν τῆς ἀλληγορίας. Ο Εὐζήμερος, τὴν ίσπαινην ὁ Κάσπανδρος ἐπεργάρτιος νὰ ἔχερεινήσῃ τὴν Ἐρυθρὰν Πάλαισσαν καὶ τὰ μετημέτρια παράλια τῆς Ἀσίας, προσεπάθησε νὰ μεταβάλῃ τὴν μαθηλογίαν εἰς ιστορίαν, λέγων ὅτι οἱ θεοὶ καὶ οἱ περὶ αὐτῶν μῦθοι ἀποτελοῦν ἀπήχησιν ιστορικῶν γεγονότων. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας οἱ ἀκιλησιοτικοὶ συγγραφεῖς ἔθεσαν τὰς εἰδωλολατρικὰς θρησκείας καὶ τοὺς μάθιους τῶν ἔργα τῶν δαιμόνων, οἱ δὲ Νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι ὅποι τοῦ Ζευ μ.Χ. αἱ. τοὺς ἔθεσαν δια σύμβολα καὶ ἀλληγορίας.

Αἱ βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῶν μύθων ἐτέλησαν κατὰ τὸν 16ον καὶ ίδιᾳ τὸν 17ον α.ι., ἀροῦ πρωτηγονιμένως κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως ἀνεβίωσεν ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῶν κλασικῶν χρόνων τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ πτηκοπλούσθητε κατέπιν νέα ἀνίηται τοῦ Κίνηματος, ἔπειτα δὲ ἐπ' ὅλον ἐπεκράτησαν οἱ μαθηλογεῖοι θεορεῖς τοῦ Γλάλιστωνος καὶ τοῦ Κρεμύτζερ. Κατὰ τὸν 19ον α.ι., ἐκμιάρχησεν ἡ συγκριτικὴ μαθηλογικὴ Σχολὴ τοῦ Μ. Μύλλερ καὶ τοῦ ‘Α. Κούν, ἡ οποία ἐπεδίωκε ν' ἀποκαλύψῃ ὅχι μάνην τὴν ἀρχαῖην τύπων κάτιε μύθου,

ἀλλὰ καὶ τὴν ἀργικήν του ἔννοιαν, δχι μένον τὰς μεταβολάς ποὺ ὑπέστη κατὰ καιρούς εἰς διαφόρους λαούς, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον τῶν μεταβολῶν τούτων καὶ διατί ἐλαβε τοῦτον καὶ δχι ἔστενον τὸν ἔξωτερικὸν τύπον. "Ἐτοι ἔκητήθη νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ βαθμαία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀνάπτυξις ἀπὸ τὴν νηπιακήν του κατάστασιν μέγρι τῆς ὥριμότητος μαζί μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ καθορισθοῦν οἱ νόμοι τῆς γενέσεως, τῆς διαμορφώσεως καὶ ἔπειτα τῆς παρακυῆς τοῦ μύθου.

"Ἡ ἐν λόγῳ συγκριτικὴ Σχολὴ ἔξετοπλεθη ὑπὸ τῆς λεγομένης Ἰστορικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς. Ἡ τελευταία ἐφαρμόζει τὴν σύγκρισιν καὶ τὴν παραβολήν, που ἐνισχύει ἡ ἐν τῷ μεταξὺ διαρκῶς προοδεύουσα λαογραφικὴ ἐπιστήμη. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἄλλοι μὲν ὄρμονται ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν ψυχῶν, ἄλλοι προστρέχουν εἰς τὸν ἀνιμισμὸν καὶ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ μυθολογικὰ φαινόμενα διὰ τοῦ τοτεμισμοῦ, ὡς ὁ ἐπιφανῆς "Ἀγγλος Frazer. "Ολαι αὐταὶ αἱ κατευθύνσεις ἐκτὸς τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς μεθόδου ἔχουν καινὸν τὸν περιορισμὸν εἰς τοὺς πρωτογόνους λαούς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς δοξασίας τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῶν προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμὸν καινωνιῶν.

"Ἄς σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι καὶ ἡ ψυχανάλυσις προσεπάθησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν μῦθον ὡς φορέα τῶν μυστικῶν συμπλεγμάτων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ὡς σύνθεσιν τῆς ὀνειρικῆς Ἰστορίας τοῦ ὑποσυνειδήτου. Ὁ πρωτόγονος ἀνθρωπός ὁμίλησε καὶ ὄμιλεῖ διὰ τοῦ μύθου καὶ διηγήθη καὶ διηγεῖται πράγματα φρικιαστικά, ἐνῷ σπεύδει πάντοτε νὰ ἐκδηλώσῃ ὃ, τι ὑποκρύπτεται μέσα εἰς τὰ ταραγμένα βάθη τῆς ψυχῆς του μὲ εἰκόνας καὶ μορφὰς ζωῆς, τὰς ὑποίας δημιουργεῖ. Λύτρα διετύπωσεν ἡ ψυχανάλυσις, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἔδωσε δληγὴν τὴν ἀλήθειαν. Κατὰ τὸν Γιούγκ ὁ μῆλος εἶναι σύμβολον. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ἄλλων ἐπιστημόνων εἶναι φιλολογικὸν δημιούργημα, κατὰ δὲ τὸν Malinowski καὶ τὴν Σχολὴν του εἶναι λειτούργημα. Κατὰ τὸν A. v. Gennep εἶναι εἶδος προσευχῆς, ποὺ ἐρμηνεύει τὰ κοσμικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα. Κατὰ συνέπειαν ὁ χαρακτὴρ τοῦ μύθου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ἐπιφανῶν ἐρευνητῶν, εἶναι πολύεδρος πλὴν δὲ τοῦ ἡθικοῦ ἔχει καὶ θρησκευτικὸν καὶ γλωσσικὸν περιεχόμενον. Ἐνῷ δὲ ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν πρωτόγονον ἀνθρωπὸν, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ κάθε μέρος τοῦ σύμπαντος, ἀποτελεῖ τὴν προσωποποίησιν, οὕτως εἶπεν, μιᾶς ἀνθρωπίνης γνώσεως, κοινωνικῆς ἡ φυσικῆς καὶ ἐρμηνεύει μίαν ίδεαν τοῦ δημιουργοῦ του, τοῦ λαοῦ, ἡ διοία σχετίζεται μὲ ἐν φυσικὴν ἡ· Ἰστορικὸν φαινόμενον.

15. ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ¹

α') *Εθνογραφία.* Ήκ τῶν αρμαντικωτέρων προβλημάτων, ποὺς ὀντιμετωπίζει κάθε ἐπιστήμη, εἶναι καὶ ἡ διασάρησις τῶν γρηγοριοποιουμένων γενικῶν ἔννοιῶν καὶ ὁ συγχατισμὸς τῆς ὀνταποκρινομένης πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῆς ἔξεταζόμενα πράγματα κατεύλληλου δρολογίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς λαογραφίας, τῆς ἡπιᾶς ὀντικείμενον μελέτης εἶναι ὁ λαϊκὸς τοπισμὸς μὲ τὰ παιδίλια καὶ παιδιδαλον ὄλικάν, ταῦτα συκλέται, ἡ ἀπάρχεια καὶ ἡ πόλυγυρος περὶ τὴν ὥρολογίαν καθίσταται ἐμφανεστέρα, ἀρ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν ὑπαρξίαν ἀρκετῶν κοινῶν καὶ συναλλήλων μὲ αὐτὴν κλάδων τῆς ἐπιτιχίας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς π.χ. τῆς Ἑλληνογραφίας καὶ τῆς Ἑλληνολογίας, ἀρ' ἐπέρου δὲ διὰ τὰς παικιμάνητες καὶ τὰς διαφορὰς τῶν ἐρευνητῶν ὡς πρὸς τὴν τοπολιέτησιν αὐτῶν σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐπιθιωκομένους παιποὺς καὶ τὰς μειονότητας ἐρεύνησ.

Τὴν διαπίστωσιν ταῦτην κάλινει ὁ ἐπιπτημονικὸς ἀποχελωπίζεινος μὲ τὴν λαογραφίαν, μάλιστα δὲ ἵταν οὗτος ἐργεται εἰς ἐπαρχὴν καὶ γνωρίμιαν μὲ τοὺς ξένους συναδέλφους καὶ μὲ τὰ ἔργα των. "Ὕπτιο π.χ. αὐτό, ποὺ ἡμεῖς λέγομεν, καὶ νοοῦμεν διὰ τῶν ὥρων διοξειδίου σικούρου καὶ τοῦ διαστατοῦ, εἰς τὰς σπανδιναβικὰς χώρας ἀνορμάτη ἐστιν ο γραφεῖα. Καὶ ὁ Δημ. Καμπούρεγλους μὲ τὴν ἥρων Ἑλληνογραφικὴν ὀνόματας τὰ ἀθηναϊκὰ ἔθιμα. Εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰς πειλάδας χώρας τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Νοτιοανατολικῆς Ηύρωπης συνήθειας γρηγοριωτείσται ἡ μὲν ὀγγιλικὸς ἥρος Ιούκλον (λαογραφία) κυρίως διὰ τὰ ἔμμετρα καὶ πεζὰ τοῦ λαϊκοῦ δημιουργήματα, ὁ δὲ ἥρος ἐστιν ο γραφεῖας διοξειδίου καὶ τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῶν βίων καὶ τῆς τέχνης εἰποῦ. Μίας τὴν Ρουμανίαν τὴν Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τοῦ Πανεπιστήμου λέγεται Ἰνστιτούτον τῆς Ἑλληνογραφίας καὶ τοῦ φολελόρ, τὰ δὲ πλιντιώτατα λαογραφικὰ μαυσεῖα τῆς χώρας ταῦτης ἀποκαλοῦνται κατεύλληλα. "Ἄσ τημειοῦται διμοις διτι δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ αὐστηρὸς διάκριτης τῶν λαογραφικῶν καὶ Ἑλληνογραφικῶν θεμάτων ἀπὸ ὅλους παραδεκτῆ. (Η ἥροι συγγένονται. Εἰς τὸ ἐν Σύφιῳ συνελθὸν τὸν Λόγουστον τοῦ 1966 Λ' βαλκανικογενῶν συνδριον, ἡ λαογραφία ἦτο διηρημένη εἰς δύο τμῆματα: τῆς Ἑλληνογραφίας καὶ τοῦ φολελόρ. Εἰς τὸ δεύτερον αἱ ἐπιπτημονικαὶ ὀνομασιώσεις ἐπτρέφοντο περὶ τὴν μελέτην τοῦ δημιοτικοῦ τραγουδισμοῦ τῶν βρελλανικῶν λαῶν, εἰς δὲ τὸ πρῶτον, τὴν Ἑλληνογραφικόν, ἐμπλετῶντο ὅλα τὰ ἄλλα συγκαταλανούσατα. Τέλος εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰνδίαν καὶ τὴν

1. Βλ. κυρίως Γ. "Α. Μέγαν, ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. 25, 1965, σ. 39-42.

Ίθηρικήν χερσάνησον ὁ ὅρος ἔθνογραφία καλύπτει νῦν πᾶσαν σχεδὸν λαογραφικήν κίνησιν.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνος μας τὸ περιεχόμενον τῆς ἔθνογραφίας ἐν Γαλλίᾳ συνίστατο εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ μελέτην τῶν διαφόρων ἔθνῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ὑλικῶν ἐκδηλώσεων τῆς δραστηριότητος αὐτῶν, ὡς ἀναφέρεται προχειρώς εἰς τὴν λέξιν *ethnographie* τοῦ Petit Larousse του 1914. Ὅπό τινων Γάλλων αὕτη ὠρίζετο ὡς ἐπιστήμη, ἀποτελοῦσα τὸ περιγραφικὸν τμῆμα τῆς ἔθνολογίας καὶ ἔξετάζουσα τὸν ἀνθρώπον ὡς ζῷον πολιτικόν, ποὺ ἀπαρτίζει ὄμάδας ἡ Εύηνη. Τῷ 1961 εἰς τὸ ὡς οὖν Λεξικὸν ἀναγινώσκομεν ἄλλον δρισμόν, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ ἔθνογραφία ἀποτελεῖ κλάδον τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν περιγραφικὴν ἴδια μελέτην τῶν ἔθνοτήτων. Ὅπο τὴν ἔννοιαν ἔθνοτης (*ethnicie*) νοεῖται προφανῶς, ὡς γράφεται, ἡ δργανικὴ ὄμάδας ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ἔθνογράφος, κατὰ τὰς σημερινὰς περὶ τῆς ἐπιστήμης του ἀντιλήψεις, περιγράφει κατὰ πρῶτον τὰ ἀνθρωπογεωγραφικά, τὰ ιστορικά, τὰ γλωσσικά καὶ τὰ κοινωνιολογικά στοιχεῖα τῆς ὑπὸ μελέτην περιοχῆς, προχωρεῖ δὲ κατόπιν εἰς τὴν ἔξετασιν τῆς κατοικίας, ἀγροτικῆς ἡ ἀστικῆς, τῆς ἐνδυμασίας καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς ἐν συναρτήσει πάντοτε πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς τεχνικῆς, τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν συναλλαγῶν. Ἔξετάζει ἐπίσης τὰς ποικίλας καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις, τὴν ἀρχετεκτονικήν, τὴν ὑφαντικήν, τὴν κεντητικήν, τὴν μεταλλοτεγγύλαν, τὴν μουσικήν καὶ τοὺς χορούς, τὴν κοινωνικήν ὄργάνωσιν, τὰ λαϊκὸν ἡ ἔθιμικὸν δίκαιον, τὰς δοξασίας καὶ τὰ ποικίλα ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν, τὴν λατρείαν, τὴν μαγείαν, τὴν μαντικήν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν μετεωρολογίαν, τὴν δημόδη ιατρικήν, τὰς παραδόσεις, τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια, τοὺς μύθους, τὰς εὐτραπέλους διηγήσεις κλπ. Καθὼς βλέπομεν, ἡ ἔθνογραφία, ὅπως ἐμφανίζεται κατὰ τὰς ἡμέρας μας, ἔξετάζει καὶ ἔρευνᾷ τὰ αὐτὰ μὲ τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα λαογραφικὰ θέματα μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν 'Ελλάδι ἀπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἔρευνα προέταξεν ὡς σπουδαιότερα πρὸς μελέτην τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ καὶ ἔπειτα τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ του. Η τοποθέτησις τοῦ ἔρευνητοῦ παρ' ἡμῖν ἔναντι τῶν λαογραφικῶν ζητημάτων ὑπῆρξε πάντοτε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν προέλευσιν αὐτοῦ, πρὸς τὰ διαφέροντα καὶ τὴν ἐν γένει διάθεσίν του. Ήτοι, π.χ. ὁ φιλόλογος προτιμᾶς συνήθως τὴν ἔρευναν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τῶν παραδόσεων, τῶν παραμυθιῶν καὶ ὄλλων μνημείων τοῦ λόγου ἀντὶ τῶν ἔθιμων ἡ τῶν τροφῶν τοῦ λαοῦ.

Διάφορος είναι ή τοποθέτησις τοῦ ἀρχαιολόγου, ὁ ὅποιος ἐκεινῶν ἀπὸ βαθεῖαν θρησκειολογικὴν κατίκρισιν καὶ ἀρχαιομάθειαν δεικνύει μεγάλην πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς λαϊκῆς λατρείας καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ βίου (γέννησις, γάμος, τελευτὴ) προτίμησιν. Ἡ ἔρευνα κάθε λαϊκραφικοῦ ζητήματος μὲ τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ ἐν τῷπῳ καὶ χρόνῳ, ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρωπογεωγραφικοῦ περιβάλλοντος, τῆς γλώσσης, τῆς ἴστορίας καὶ τῆς κοινωνικῆς διαρθρώσεως τῆς ἑξεταζομένης περιοχῆς, κατευθύνεται ἀπὸ τὴν λεγομένην Ἑλληνοχραφίαν, ὡς αὕτη νοεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Marchiol Manass.

Ἐξ ὄσων εἴπομεν, καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἑλληνοχραφία, ὡς καλλιεργεῖται εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἀπὸ ἀπέψεως τωπῶν καὶ θεμάτων, ταυτίζεται πλήρως πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν λεγομένην λαϊκραφίαν εἴς τε πρήκεται διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ ἔρευνητοῦ ηδὲ ἔνην χώραν. Παλαιότερον, ὅταν ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν περιγραφικὴν τμῆμα τῆς ἑθνολογίας, ἐταυτίζετο μερικῶς πρὸς τὴν ἑθνολογίαν καὶ ἤσχολεῖτο μὲ τὴν μελέτην τοῦ βίου ἔνων λαῶν. Ἐπει τὸ γράφετο παλαιότερον ὅτι ἡ Ἑλληνοχραφικὴ παρατήρησις ἐστημεῖσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἐκαταλού τοῦ Μιλησίου, τοῦ Χάρωνος τοῦ Λαζαρίκηνοῦ, τοῦ Ξάνθου κ.ἄ. Τὴν προσοχὴν τούτοιν περιπελκυπονούσι νόμιμι, ἡ δαιτα, ἡ τροφή, ἡ ἐνδυμασία, ἡ κόρμωσις, ἡ γέννησις, ἡ τελευτὴ (τρόποι ταφῆς) καὶ λοιπὰ ἕπιμα τῶν περιγραφομένων λαῶν. Λιρηρούμενοι οὖτοι κτίπεις πόλεων, γενεαλογίας καὶ τὴν ἐν γένει μαθηκήν ἴστορίαν τῶν ἔνων λαῶν, ἀνέφερον τοπικὰς παραδόσεις μὲ μαθηκὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἀπεκορυφώθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, ἡ ἀποίησις ἐχρακτηρίσθη ὡς μέγας Ἑλληνογράφος τῆς ἀρχαιότητος, διέτι περιπινέλεξε καὶ ὑπεξειργάνθη ἀφθονον καὶ κινοῦν τὴν περιέργειαν Ἑλληνοχραφικὴν ὄλιγην, ἀφρότιν εἰς τοὺς Λυδούς, τοὺς Λίγυπτίους, τοὺς Αράκας καὶ τοὺς Σκύθας. Ἐχρακτηρίσθη δὲ ὡς Ἑλληνογράφος καὶ οὐχὶ λαϊκράφος, διέτι λαϊκράφος ἐν Ἑλλάδι θεωρεῖται ὁ ἀσχολούμενος μόνον μὲ τὴν λαϊκραφίαν τῆς ἴδιας του πατρίδος. Ἀλλ' ὀνομάσθη καὶ ἑθνολόγος. Καὶ ἡ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς είναι δρούσ, ἐφ' ὄσον ἡ Ἑλληνοχραφία ἀπετέλει τμῆμα τῆς ἑθνολογίας. Ὁ δρός, λοιπόν, Ἑλληνογράφος ταυτίζεται ἐν μέρει, ὡς εἴπομεν, μὲ τὸν δρόν ἑθνολόγος ἡ ὑπάγεται εἰς αὐτὸν.

β'). Η Ἑθνονοολογία. Αὗτη κατ' ἀρχὰς ἐλεωρήθη ὑπὸ μὲν τοῦ Πατζελ ὡς κλάδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀνήκοντας γενικῶς εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, κατ' ἄλλους δὲ ὡς ἐπιστήμη καλλιρροΐς φυσιολογική. Ἕπιφανὴς ἑθνολόγος Sedmidt ὑπεστήριξε τὴν ἀποφύν ὑπεραύτη ἡφείλει νὰ ἔρευνῃ τὴν πνευματικὴν ἀνέλιξιν καὶ δρᾶσιν τῶν λαῶν τῆς ἥπης, ἄλλοι

δὲ ἔρευνηται τὴν ἐποιοθέτησαν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ιστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἔθνολογία διασπόρητος συνδέεται πρὸς τὴν γεωγραφίαν, τὴν γλωσσολογίαν, τὴν ιστορίαν καὶ τὴν φυχολογίαν. Πᾶσα μελέτη, στρεφομένη περὶ τὸν ὄλιγον, κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν βίον, δηλαδὴ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἀποτελεῖ ἐναὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς ἐπιστήμης ταῦτης. Κατ' ἄλλας νεωτέρας ἀντιλήψεις ἔθνολογία εἶναι ἡ γενικὴ συγχριτικὴ ἔρευνα καὶ σπουδὴ τῶν πολιτιστικῶν στοιχείων τῶν διαφόρων λαῶν καὶ φυλῶν μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν ἔρμηνειν τούτων καὶ τὴν διατύπωσιν καθολικῶν καὶ γενικῆς ισχύος νόμων, ποὺ διέπουν τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἔξελικτικὴν πορείαν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Οἱ διάφοροι λαοί, ὡς εἶναι φυσικόν, παρουσιάζουν δχεὶ μόνον διμοιότητας, ἀλλὰ καὶ διαφοράς, ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸν ὄλιγον, κοινωνικόν, φυχικὸν καὶ πνευματικὸν βίον, τὴν τέχνην καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, ποὺ μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ τῆς παραδόσεως.

Ἡ σχέσις τῆς ἔθνολογίας πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν εἶναι στενωτάτη, εἶναι σχέσις θυγατρὸς πρὸς μητέρα. Εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν ἡ ἔθνολογία διείλει πλήθος ἀνθρωπογεωγραφικῶν καὶ φυσιολογικῶν στοιχείων. Τὴν ἔθνολογίαν ὑποβοήθουν ἡ φυχολογία μὲ τὴν μελέτην τοῦ φυχικοῦ βίου καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀνθρωπογεωγραφία μὲ τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν σωματικῶν καὶ φυχικῶν ἰδιοτήτων τῶν λαῶν, αἱ ὅποιαι καθορίζονται καὶ διαμορφώνονται ἀπὸ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, τὸν φυτικὸν καὶ τὸν ζωικὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας. Ἐπιφανεῖς ἔθνολόγοι κατέταξαν τὴν ἔθνολογίαν εἰς τὰς ιστορικὰς ἐπιστήμας μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ σημαντικὸν τμῆμα τῆς ιστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος.

Κατὰ τὰς σήμερον ἐπικρατούσας ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις ἡ ἔθνολογία εἶναι κατ' ἔχογήν συνχριτικὴ ἡ ἐπιστήμη, ἀποτελούσσα κλάδον τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχουσα ὡς ἀντικείμενον τὴν γνῶσιν τοῦ συνόλου τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων κάθε ἔθνους πρὸς καθορισμὸν τῶν γενικῶν γραμμῶν τῆς δομῆς καὶ τῆς ἀνελίξεως τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν.

Οπως κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἀνεπτύχθη ἡ ἔθνογραφικὴ ἡ ἔθνολογικὴ παρατήρησις ὑπὸ τῶν Ἰώνων, τοὺς ὁποίους ἡ κρίσις ὑπῆρχεν ἀργότερον ὁ Καῖσαρ, ὁ Τάκιτος καὶ ὁ Στράβων, ἔτσι διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἕγγας καὶ ἀπὸ Ἀνατολῆς σημαντικαὶ ὑπῆρξαν αἱ εἰδῆσεις Κοσμᾶς τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, πολὺ δὲ βραδύτερον τοῦ Marco Polo καὶ πολλῷ δομινικανῶν καὶ φραγκισκανῶν ιεραποστόλων. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν

μεγάλων δινοκαλύψεων κατά τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγράφησαν ἀρκετά και ἀξιόλογα ἔργα ἑθνολογικοῦ περιεχομένου. Κατά τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐμελετήθη ἡ Θρησκεία τῶν κατοίκων τοῦ Ηεροῦ και ἡ Θρησκευτικὴ ζωὴ και πίστις τῶν "Ινκας. Κατά τὸν 18ον αἰώνα ἤρχισαν πραγματοποιούμεναι αἱ πρῶται ἐπιστημονικαὶ ἀπαστολαὶ εἰς τοὺς διαφέροντας λαοὺς. Οἱ ἐπιστήμονες τῷρα προσέχουν περισπότερον τὴν γεωγραφίαν, τὴν βοτανικὴν και τὴν ζωολογίαν εἰς τοὺς διαφέροντας λαούς, ὅλεγώτερον δὲ τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα αὐτῶν. Σπουδαιότατοι εἶναι αἱ τελεοφορίαι περὶ τῶν ἐλέμπων τῆς Πολυνησίας, ποὺ ἡρεύονται εἰς τὸν διάσημον "Λαγγλον ἐξερευνητὴν Νάκωβον Cook, ὁ ὑποῖος ἐφενεύθη ὑπὲ θλαγενῶν (βλ. ἀνωτ., σ. 101) τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1770, κατά τινα ἀιδυχῆν ὃς Ἱερόσυλος, διέτι ήγρυπτεν ἐν ταμπού των. Καὶ ὁ ἐπιφράνθης Ἱησουΐτης Ιαβίλαι τονέγραψε περιπτούδαστον ἔργον διὰ τὰ ἥσθη και ἔλιμα τῶν ἀγρίων τῆς "Αμερικῆς, τὰ ὑποῖα διὰ νὰ ἐρμηνεύῃ τονέκρινε πρὸς παράλληλα ἔλιμα τῶν πρώτων ἀνθρώπων. "Ἔτοι ἀλλγον κατ' ἄλιγον ἡ ἑθνολογία διεμφοράθη εἰς συγκριτικὴν ἐπιστήμην, ἡ ὑποίκη περιέλθεις και ἀνεπτύχθη εἰς αὐτοτελῆ κλάδον τῆς ἀνθρωπολογίας διὰ τοῦ πλοιτισμοῦ τῶν ἑθνολογικῶν μουσείων τῆς Εύρωπης και τῆς "Αμερικῆς και διὰ τοῦ καθορισμοῦ ὃπ' αὐτῆς ίδιων μεθόδων ἐρεύνης. Μεγίστη εἰς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Πικλίαν. Εἴτοι ἀνήγαγε τὴν ἑθνολογίαν εἰς φυχολογικὴν ἐπιστήμην ἐν Γερμανίᾳ. Κύριος πιστοπός αὐτῆς ἦτο κατ' αὐτὸν ἡ φυχολογικὴ γνῶσις τῆς Φλαμίλεας ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τῆς Θρησκείας, τοῦ μόνου, τοῦ δικτύου και τῶν ἔλιμων. Λι ίδεαι αὐτοὶ ἐκφράζουν μὲ εἰκρίνειαν τὰς τάσεις τῆς λεγομένης ἀνθρωπολογικῆς Σχολῆς, τῆς ἴδρυσείστης κατὰ τὴν παρελλήλητα αλέινα ὑπὲ τῶν "Λαγγλον Lang και Tylor. Τῆς Σχολῆς αὐτῆς πορφυρᾶς ἀντιπρόσωπος δύναται νὰ οσωρηθῇ ὁ J. G. Frazer μὲ τὸ διαδεκάτηρον ἔργον του The Golden Bough (Τὸ χρυσὸν ηλιονάρι, τοῦ ὑποίνω ὑπάρχει γαλλικὴ μετάφραστις ὑπὲ τὸν τίτλον Καπιται Μ'ορ). Οὕτοις, βασιζόμενος εἰς τὴν ἑθνογραφικὴν περιγραφὴν τῶν φυτικῶν και φυχικο-κτινονικῶν ἐκδηλώσεων τῶν διαφέρων λαῶν, χωρεῖ εἰς τὴν διὰ συγκρίσεων διατύπωσιν γενικεύσεων και κανόνων, ποὺ ἰσχύουν δι' ἀλιως τοὺς λαούς. Τῶν "Αγγλων ἀνθρωπολόγων και ἑθνολόγων τὴν περιπογῆν περιπελικυσσαν αἱ πίστεις και αἱ δοξασίαι τῶν λαῶν τῶν ἀπαντικῶν, λαῶν αριστογόνων ἢ κατὰ φύσιν ζώντων ἢ και ἡμιπολιτισμένων, μὲ τὰς σκοπούς ὅπως δι' αὐτῶν ἐρμηνεύσουν ἔλιμα και διεπιδιαλύμανας ἀντιδήψεις ἢ δέλτας πολιτιστικάς ἐκδηλώσεις τῶν χωρικῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπεριων.

"Ἐν Γερμανίᾳ ἐμελετήθησαν αἱ γλῶσσαι, ὡς και τὰ ἥσθη κατ' τὰ ἔλιμα

πολλῶν ἀφρικανικῶν λαῶν καὶ οἱ μῆσοι δόλων σχεδὸν τῶν κατὰ φύσιν ζώντων λαῶν.¹ Εξαιρετικῆς σπουδαιότητος είναι τὸ ἔργον τοῦ Buschan διὰ τὰ ἔθιμα τῶν διαφέρων λαῶν τοῦ κόσμου.

Ἐν Γαλλίᾳ καρυφαῖς ἐθνολόγος καὶ θεωρητικὸς τῆς «δομῆς» παραμένει ὁ πολὺς L. Strauss μὲ τὰς περισπουδάστους πραγματείας του διὰ τὰς διανοητικὰς λειτουργίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατωτέρων κοινωνιῶν, τὴν ἡμικήν καὶ τὴν ἑπιστήμην τῶν ἡθῶν, τὴν ψυχήν κατὰ τὰς ἰδέας καὶ πεποιημέσεις πρωτογόνων καὶ ἡμιπολιτισμένων καὶ τὴν νοοτροπίαν αὐτῶν.

Η συγκριτικὴ ἐθνολογικὴ ἔρευνα ἀναπτύσσεται κατὰ τὸ τελευταῖα ἐτη ἀλματωδῶς εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἐνθα σημαντικαὶ ἐθνολογικαὶ ἀποστολαὶ διοργανοῦνται καὶ ἔξαρτεοι μελέται καὶ ἀξιόλογα συνθετικὰ ἔργα ἐκδίδονται, ὥπερ π.χ. τὸ κατὰ τὸ 1965 δημοσιευθὲν «Πολιτισμὸς καὶ Κοινωνία» ὃπερ τοῦ ἐπιφανοῦς ἐθνολόγου G. P. Murdoch.

Ἐκ τῆς ἐθνολογίας ἡ λαογραφία δύναται νὰ ἔχῃ παράλληλα πρὸς τὰ ἴδια τῆς φαινόμενα εἰς τὰς συγκριτικὰς τῆς ἔρευνας, ἐφ' ὃσον οἱ ἀνθρώποι ὅπουδή ποτε καὶ ἀν κατοικοῦν εἴτε πρωτόγονοι είναι εἴτε πολιτισμένοι πολλάκις ἐκκινοῦν ἀπὸ τὰς αὐτὰς ψυχικὰς ἡ δίλλας καταστάσεις καὶ δομίας σχεδὸν ἀντιλήψεις, δημιουργοῦντες τὰ λεγόμενα πολιτιστικά των στοιχεῖα. Ἐπειτα ἡ ζωὴ παντοῦ ἔχει ἀρκετὰ δομοια προβλήματα καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ἀνθρώπος καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δίδει ἀναλόγους καὶ οὐχὶ τόσον ἀφεστώσας λύσεις. Τέλος καὶ ὁ πλέον διακρινόμενος διὰ τὸν πάνωτερον πολιτισμὸν του λαὸς διατηρεῖ ἀκόμη διὰ τῆς παροδόσεως ζωντανὰ ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς ζωῆς τῶν πρωτογόνων προγόνων του¹.

16. ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

A'. Ταμπού. Η λέξις είναι Πολυνησιακὴ καὶ σημαίνει τὸ καθαρὸν ἡ καὶ τὸ ἀκάθιστον, τὸ ἄγιον (*sanctum*) καὶ τὸ ἀσύνηθες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κοινὸν καὶ τὸ σύνηθες. Συμφώνως πρὸς τὰς πεποιημέσεις πολλῶν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ζώντων λαῶν (πρωτογόνων) κάθε δὲν ἡ φαινόμενον τῆς φύσεως ἡ πρόσωπον ἡ πρᾶγμα, τὸ ὅποιον πληροῦνται δυνάμεως, είναι τα μιού. Καθ' ἓντην ἡ δύναμις, ποὺ περικλείεται εἰς αὐτό, είναι ἔξαιρετικὴ καὶ μεταβιβάζεται χωρὶς νὰ μειώνεται εἴτε ἀμέσως μὲν πλούτην ἀντίκρυσμά του εἴτε ἐξ ἐπαφῆς εἴτε ἐξ ἀποστάσεως. Διὰ τοῦτο πρέπει

1. Βλ. καὶ τὸ ἀρθρὸν τοῦ Jean Guiart, *Ethnographie et méthode de terrain*, Λαογραφία, τόμ. 32, 1982, σσ. 1-12.

νὰ γίνεται χρῆσις ἢ προσέγγισις αὐτοῦ μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ προφύλαξιν ὅπερ ὀρισμένους κανόνας, διότι ἄλλως εἶναι ἐπικίνδυνον.

Ἄπο τὰ φυσικὰ στοιχεῖα ταμπού εἶναι ὁ ἀνεμος, ἡ ἀστραπή, ἡ βροντή, ἡ θύελλα, τὸ οὐράνιον τέξον, ἡ γῆ κ.ἄ. Ἡ γῆ περικλείει τεραστίαν δύναμιν, ποὺ ἐκδηλώνεται ἄλλοτε μὲν κατὰ τρόπον εὐεργετικὸν μὲ τὴν βλαστησιν καὶ τὴν καρποφορίαν της, ἄλλοτε δὲ καταστρεπτικῶς μὲ τοὺς σεισμούς της. Οἱ ἀνθρώποι, ὁ ὅποιος τρώγει τὰ προϊόντα τῆς βλαστήσεως, γίνεται κάτοχος τῆς εἰς αὐτὸς ἐνυπαρχούστης δύναμεως. Μὲ τὴν βλαστητικὴν καὶ αὔξητικὴν ταύτην δύναμιν διατηρεῖται ἡ ὑγεία καὶ ἀνθηρότερος αὐτοῦ. Ἐτερον γήινον στοιχεῖον, τὸ ὕδωρ, μεταδίδει τὴν ἐκ τῆς γῆς ἢ τῶν νεφῶν λαμβανομένην καὶ ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὸν καθαρικήν, ἔξαγνιστικήν καὶ ζωογόνον δύναμιν εἰς τὸν πίνοντα, τὸν νιπτήμενον καὶ τὸν βαπτιζόμενον.

Ἐκ τῶν γηίνων τοποθεσιῶν ἐπικίνδυνα ταμπού εἶναι αἱ ἑρημίαι, τὰ τριστρατα, ίδιᾳ εἰς ὀώρας νυκτερινάς, αἱ κρήναι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ δάση.

Ἐγταῦθι ἐνεδρεύουσαν δυνάμεις καταστρεπτικῶς ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τὸν ἐκείθεν διερχόμενον, ὁ ὅποιος ὑφίσταται ἀδρατα κτυπήματα (ιλαζόματα), χάνει τὴν φωνὴν ἢ τὸ φῶς του κττ. Ἐκ τῶν προσώπων ταμπού ἐνέχοντα δυνάμεις οὐχὶ φυσικάς ἢ μεταφυσικάς, ἄλλα μυστηριώδεις, εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς, ὁ μαίευτος familias, ὁ μάγος, ὁ ιερεύς, ὁ σοφός, ὁ πολεμιστής, ὁ κυνηγός, ὁ βάσκανος ἀνθρώπος, ὁ εὐγένειος ἢ ὁ καταρώμενος γονεύς, ἡ νύμφη, ἡ λεχώ, ὁ νεκρός κ.ἄ. Ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ ἀνθρώπος ταμπού θεωροῦνται τὸ ἱπλον, τὸ ξίφος, τὸ περιάπτον κ.ἄ. Ἀπὸ δὲ τὰ ζῷα οἱ ὄφεις καὶ τὰ κεραπτύρα.

Ἡ ίδιωτης τοῦ ταμπού εἶναι ἡ διαρκής ἢ παροιδική. Τοιιούτοιρπως εἰς τὴν περώτην περίπτωσιν ὑπάγονται π.χ. οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν, οἱ μάγοι, ζῷά τινα καὶ ἀντικείμενα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἡ λεχώ, ὁ πολεμιστής, ὁ κυνηγός κ.ἄ. Όρισμένα πρόσωπα, ζῷα καὶ ἀντικείμενα - ταμπού - ἰσχύουν δι' ὅλα τὰ ἀπομα τῆς φυλῆς, ἄλλα πάλιν ἰσγύουν μόνον δι' ὀρισμένας κατηγορίας ἀτόμων.

Ἡ περικλειομένη εἰς τὸ ταμπού δύναμις πρὶν ἐκδηλωθῆ δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθή οὔτε κακή. Μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἄλλοτε μὲν γίνεται ἀγαθή, ἄλλοτε δὲ κακή, ἀναλόγως πρὸς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἀντιδρός εἰς ἔξωτερούς ἐρεθισμούς. Μὲ τὴν ἀγαθήν τῆς ἐκδήλωσιν εἶναι δύνατὸν νὰ ἐκδιώκωνται τὰ κακοποιὰ πνεύματα, νὰ ἀποτρέπωνται κακά, νὰ θεραπεύωνται ἀσθένειαι κττ. (*) φύβις τοῦ ταμπού ἐπιβάλλει ἐλημεικάς τελετάς. Ἡ βρῶσις καὶ ἡ ἐπαφή τοῦ ἀντικειμένου, ποὺ περικλείει τὴν δύναμιν, εἶναι δύνατὸν ν' ἀποτρέψουν τὴν κίνδυνον. Τὸ ἐπαχνήνυνον καὶ κακο-

ποιὸν ταμπού δύναται νὰ μεταβάλλεται εἰς ἀγαθοποιὸν εἴτε κατὰ τρόπον ἐκβιωστικὸν διὰ τῆς μαγείας, εἴτε μὲ ἔξευμενισμὸν διὰ τῆς θυσίας. Τούτων προηγοῦνται ὁρισμέναι προπαρασκευαστικαὶ πράξεις, ὡς εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἐγκράτεια, ἢ καθαρισμὸς κττ. Μόνον κατόπιν τούτων ἐπιτρέπεται ἡ συμμεταγγὴ εἰς τὸ ιερὰ μαστήρια τῆς φυλῆς καὶ εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς χορούς.

Εἰς τὴν Ὀλικανῶν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ιερεῖς ἥσαν τόσον ιερὰ πρόσωπα, ὅστε ὑπείποτε ἥργιζον καθίστατο ἀπεγγορευμένον, οὐδεὶς δὲ ἡδύνατο νὰ τὸ πλήσιάτη, νὰ προφέρῃ τὸ δυνητό του κττ. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀλλοχοῦ ὑπάρχουν μυστικαὶ ἐνώσεις διαφόρων βαθμῶν, τῶν ὄποιων μέλη ἀποτελοῦν οἱ μυηθέντες, κατόπιν μακρῶν καὶ σκληρῶν δοκιμασιῶν. Εἰς τοιαύτας δοκιμασίας ὑποβάλλονται κυρίως οἱ ιερεῖς τῆς φυλῆς, οἱ μάγοι καὶ ὅσοι πρόκειται ν' ἀσκήσουν λειτούργημα σχετικὸν μὲ τὴν οἰκείωσιν των πρὸς τὸ ταμπού ἢ τὴν ἀποτροπὴν τῆς βλαπτικῆς του δυνάμεως. Καὶ πρέπει οἱ τοιοῦτοι νὰ εἶναι λίαν ἡσαημένοι, διότι, κατὰ τὰς ἀντιλήφεις τῶν πρωτογόνων, ὅσάκις παραβαίνει κανεὶς τοὺς κανόνας, διὰ τῶν ὄποιων ἀποσοβεῖται ἐκ τοῦ ταμπού κίνδυνος, ἢ αὐτομάτως τυρωρεῖται δι' αὐλικούβολῆς, ψυχολογικῶς ἔρμηνευομένης, ἢ ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβληθῇ εἰς ποικίλους καθαρμούς, νηστείας καὶ ἀλλας διατυπώσεις, διὰ ν' ἀπαλλαγῆ τῆς εἰς αὐτὸν μεταδοθείσης δυνάμεως ἢ διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς ίδιες τοῦ ταμπού διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν ιερότητά του καὶ οἰκειωθῇ τὴν ἐν αὐτῷ δύναμιν, ἵτις καθίσταται ὀφέλιμος.

Μὲ τὰ ἔλημα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ταμπού ἐκφράζεται κυρίως ὁ φόβος ἔναντι ὁρισμένων ἀντικειμένων, ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοῦ εἰς τὴν φοβεράν του μορφήν. Εἶναι λοιπὸν προφανῆς ἡ ἀπόδρυφος, ἡ μυστικὴ καὶ θρησκευτικὴ του σημασία. Διὰ τὸν λογικὸν ἀνθρώπον τοῦ προηγμένου πολιτισμοῦ ἔχομεν τὸν διχασμὸν τῆς πραγματικότητος, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἀγίου καὶ τοῦ βεβήλου, τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ ἀκαθαρτοῦ. Ἰλλοις τούτοις ὁ φόβος τοῦ ταμπού παρὰ πρωτογόνοις ἔδημοινύργησε κύκλῳ θρησκευτικῶν παραστάσεων, ὁ ὅποιος προήσπισε τὸν θεσμὸν τοῦ γάμου, ἐδέσμευσε τὰς φυσικὰς τοῦ ἀνθρώπου δρυμάς, διετήρησε τὸ κύρος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ίδιωτηταίν. Πολλὰ τῶν ἐν λόγῳ ἔθιμων καὶ ἀρχεταὶ τῶν πρωτογόνων διεξασιῶν, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ταμπού, διετηρήθησαν μέχρι σήμερον καὶ εἰς τὰς προηγμένας εἰς τὸν πολιτισμὸν καίνωνίας.

B'. Φετιχισμός. Οἱ ὄροι leitico, προερχόμενος ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως latilium καὶ σημαίνων τὴν μαγικὴν ἐνέργειαν, τὸ φιλακτόν, ἀπεθέθη κατὰ τὸν θεόν αι. ὑπὸ τῶν Πορτογάλων εἰς ὁρισμένα ἀντι-

κείμενα, διὸ τὰ ὅποια οἱ θαυματεῖς τῆς μυτικῆς Λαφρικῆς καὶ δὴ οἱ τῆς "Ανω Γουνέας, τῆς Πολυνησίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν αἰσθάνονται φόβον καὶ σεβασμόν, καθόσον ἐκλαμβάνουν αὐτὰ ὡς μυστηριώδη. Τοιαῦτα ἀντικείμενα εἶναι λίθοι παραδοξοὶ κατὰ τὸ σχῆμα, διάφορα ἔργα λεῖα, ὄπλα, κογχύλια, ὅνυχες, σάβδοι, ἀγρεῖα, στροβιλίζομένη κόνις καὶ πᾶν νέον, ἀπροσδικητὸν καὶ ἀσύνηθες. Δέος καὶ σεβασμὸν προκαλεῖ ἐπίσης εἰς τοὺς πρωτογόνους ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φετὶ χ. ἀνήκουν καὶ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια συλλέγει ὁ λερεὺς ἢ ὁ μάγος τῆς φυλῆς, ὡς εἶναι π.χ. ὀδόντες, ρίζαι φυτῶν, τρίχες κ.ἄ. Ταῦτα συνήθως φέρει, μετ' ἑαυτοῦ, διότι περιέχουν δύναμιν, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὅποιας οὗτος ἡμπερεῖ νὰ πραγματοποιῇ τοὺς σκοποὺς του. Πλὴν τῶν λερέων καὶ τῶν μάγων ἀκόμη καὶ ἀπλοῖ ἀνθρώποι ἐκ τῶν πρωτογόνων, ἔταν σχεδιάσπουν μίαν ἐπιχείρησιν, ὡς π.χ. κυνήγιον, ἐξέργονται πρὸς ἀναζήτησιν θελαῖς δύναμεως, ἥτις θὰ εὐδώσῃ τὰ ἔργαν των. Τὸ πρῶτον τυχὸν ἀντικείμενον, ὡς π.χ. λίθος ἢ ξύλον, εἶναι ὁ θεός, πρὸς τὸν ὃποῖον προσφέρονται θυσίαι καὶ δῶρα, ἐφ' ὃσον τὸ ἐγχείρημα ἐπιτύχῃ. "Αν, ἀντιθέτως, ἀποτύχῃ, τότε ὁ τυχαίως εὑρεθεὶς θεός ἀπορρίπτεται ὡς ἀχρηστός καὶ τὸ εύρεθρὸν ἀντικείμενον γίνεται οὐτις ἡτοι ἡτοι προηγουμένως.

Τὰ φετὶχ μὲ τὴν μυστηριώδη τῶν δύναμιν δὲν βοηθοῦν μόνον τὰ καθ' ἔκαστον ἀτομα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν φυλήν. Εἰς τὰς Μαλαϊκὰς οἰκογενεῖας τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους κληρονομοῦνται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ὀμρισμένα ἀνάξια λόγου μικροαντικείμενα, θεωρούμενα ὡς λερὰ καὶ προστατεύοντα τὴν οἰκογένειαν. Τὴν σωτηρίαν τῆς φυλῆς των συνδέουν πρὸς τὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια συγκεντρώνεται ἡ δύναμις τοῦ κράτους. "Αν ἀφαιρεθοῦν ταῦτα, ἀκολουθεῖ πτώσις τοῦ ἡθικοῦ φρονήματος τῆς φυλῆς καὶ ἡττοπάθεια. Τῆς αὐτῆς ἡσαν σημασίας τὰ insignia καὶ τὰ μῆραια imperij τῶν Ρωμαίων.

"Ως φετὶχ γέμοντα μυστηριώδους δυνάμεως καὶ φέροντα εύτυχαν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ἐνδύματα καὶ ὄπλα, τὰ ὅποια ἀπαντῶσιν εἰς γερμανικούς θρύλους. Φετὶχ ἐπίσης, ἀλλ' ἀνήκον εἰς τὴν Πόλιν, ἥτο τὸ λερὸν Παλλάδιον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. "Εξ αὐτοῦ π.χ. ἐξηρτάτο ἡ σωτηρία τῆς Γροίας. "Ως φετὶχ δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν καὶ τὰ ποικίλου περιεχομένου καὶ μορφῆς φυλακτά, τῶν ὅποιων μεγάλη χρῆσις γίνεται εἰς πλείστους λαοὺς καὶ εἰς ὄλας τὰς ἀποχάς.

"Η ἔννοια φετὶχ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ De Brusse (1700) μέχρε σήμερον ἔλαβε διαφέρους θρησκειολογικὰς ἐρμηνείας. "Η γενικὴ καὶ ουκιβατικὴ σημασία, ἡ ὅποια ἀπεδόθη εἰς αὐτό, δρείλεται κυρίως εἰς τὸν A. Compte (1830-42) καὶ εἰς τὸν J. Lubbock (1870). Μὲ τὴν πρόσδον

τῶν ἔθνολογικῶν ἔρευνῶν ἡ ἐπιστήμη ἐπρογώρησεν εἰς τὴν βασικέραν γῆσιν καὶ τὸν σαφέστερον καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ φετιχισμοῦ. Οὕτως ὁ E. Tylor εἰς τὸ Μίον ιεράλαιον τοῦ ἔργου του: *Primitivo culture*, II, London 1872, ἔγραψεν ὅτι ἐν ἐντικείμενον ἥδυνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς φετίχ, ἀν ἐπιστεύετο ὅτι κάποιον πνεῦμα ἦτο εἰς τοῦτο ἐνσαρκωμένον ἢ ἐνήργει φέτεκοινώνει δι' αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὃποῖον ἐνομίζετο ὅτι ἐμφρερεῖται ἀπὸ συνείδησιν καὶ δύναμιν. Τὸ ἐμψυχῶνον τὸ φετίχ πνεῦμα δύναται νὰ εἶναι καὶ πνεῦμα ἐνὸς νεκροῦ. Οὕτω τὸ φετίχ ἀποτελεῖται πυχνά ἀπὸ τὰ ὅστα τοῦ νεκροῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ A. Lang (1898) καὶ ἄλλοι ἔθναλόγοι ἐπρογώρησαν ἐτι περισσότερον καὶ διετύπωσαν ἀντικήψεις ἐρμηνευούσας σημεῖα, τὰ ὃποῖα δὲν ἀνέπτυξεν ὁ Τύλορ. Κατ' αὐτοὺς ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος ἀναγνωρίζει ὡς φετίχ ἐν ἀντικείμενον λίγην παράδοξον, τὸ ὃποῖον περικλείει θειατέραν μαστηριώδη δύναμιν. Ὁ πρωτόγονος συνεχῶς προστρέχει εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα τῶν νεκρῶν, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὰς συνεκείας τῆς κακῆς πρὸς αὐτὸν διαθέσεως των. Τὰ πνεύματα αὐτὰ κατοικοῦν εἰς δένδρα, σπήλαια, βράχους κττ. "Οταν τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα φύγῃ, τότε τὰ φυσικὰ ταῦτα ἀντικείμενα χάνουν τὴν ἀξίαν των. Διὰ μαγικοῦ τρόπου, ὡς π.χ. διὰ χρήσεως πυρὸς καὶ διὰ ραντισμοῦ ἀπὸ οἴνον ἐκ φοινικᾶς, εἶναι δυνατὸν νὰ δοκιμαστῇ ἡ εἰς τὰ ὡς ἀψυχα ὑπαρξίες πνευμάτων, τὰ ὃποῖα ἐμψυχῶνται. Ὁ φετιχισμὸς καθ' ἑαυτόν, κατὰ τοὺς Malinowsky καὶ Strauss, δὲν ἀποτελεῖ θειατέρον τύπον θρησκεύματος. Οὕτος σχετίζεται μὲ τὴν μαγείαν καὶ τὴν ἀπόλυτον δεισιδαιμονίαν, συνυπάρχει δὲ στηνῶς μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸ ἀνώτατον "Ον, ποὺ ἐδημούργησε τὸν κόσμον.

Γ'. Totemismos. 'Ο δρος προέρχεται ἐπὸ τὴν λέξιν *totem* (tol-daim) τῆς γλώσσης τῶν 'Ινδιάνων τοῦ Κοναδᾶ, εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 18ον αι. καὶ σημαίνει τὸ σύνολον δοξασιῶν, ἔθιμων καὶ πράξεων, τῶν ὃποιων κέντρον εἶναι τὸ *totem*, δηλαδὴ εἶδος ζώου, ἄλλα καὶ φυτοῦ καὶ ἀψύχου ἀντικειμένου. Κυρίως μὲ δρισμένον εἶδος ζώου πιστεύουν τὰ μέλη μιᾶς φυλῆς ἢ πατριᾶς ὅτι εἶναι συνδεδεμένα διὰ θρησκευτικῶν ἢ μαγικῶν δεσμῶν, ἐπιδεικνύουν πρὸς αὐτὸν θειατέρον σεβασμὸν καὶ λαμβάνουν τὸ ὄνομά του. Εἰς αὐτὸν ἡ φυλὴ ἢ ἡ πατριὰ ἀνάγει τὴν καταγωγήν της καὶ τὸ θεωρεῖ κοινὸν πρόγονον καὶ προστάτην της.

Τὸ τοτέμ διακρίνεται ἀπὸ τὸ φετίχ, ἐπειδὴ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ πρόσωπα τῆς μετ' αὐτοῦ συγγενοῦς φυλῆς, ἐνῷ τὸ φετίχ εἶναι εἰς ἔλους ἐν γένει τοὺς ἀνθρώπους σεβαστὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Τὸ τοτέμ διακρίνεται εἰς διάφορα εἶδη. Τῆς φυλῆς τὸ κοινὸν τοτέμ εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχίζεται δέπου γενεᾶς εἰς γενεάν. Εἶναι ἐπίσης δύνατον νὰ ὑπάρχῃ

Ἐν τοτέμ δι' ὅλους τοὺς ἄνδρας μᾶς φυλῆς καὶ ἔτερον δι' ὅλας τὰς γυναικας αὐτῆς. Τὸ τοτέμ, τὸ ὑποῖον δύναται νῷ ἔχῃ ἐκαστον ἀτομον, οὔτε μεταβιβάζεται οὔτε κληροδοτεῖται. Γὲ σπουδαιότερον ὅλων τῶν τοτέμ εἶναι τὸ τῆς φυλῆς.

Τὰ ζῶα, τὰ ὄπενα θεωροῦνται τοτέμ, διακρίνονται α') εἰς ζῆνα διὸ τὰ ὄποια πιστεύουν ὅτι εἴγκι κατοικητήρια ψυχῶν, ὡς εἶναι π.γ. αἱ σαῦραι, αἱ σιδώληκες καὶ πρὸ πάντων οἱ ὄφεις, β') εἰς ζῆνα χρησιμεύοντα ὡς τροφὴ τῶν ἀνθρώπων, ἐξαιρέσει τῶν κατοικιδίων. Τὸ ζῆνον, τὸ ὑποῖον θεωρεῖται τοτέμ, εἶναι ὀπτηγορευμένον. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυνένται, πολὺ περισσότερον νῷ τρώγεται, ἐξαιρέσει δριψιμένων λατρευτικῶν περιπτώσεων. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ τὸ ἐγγίζουν, νὰ τὸ προσβλέπουν καὶ νὰ ἀναρρέουν τὸ ἔνορμά του, διότι οὐδὲ ἀσθενήσουν ἢ οὐδὲ ἀποθάνουν. Τὸ τοτέμ ὑπερασπίζει τὰ μέλη τῆς φυλῆς ἀρνητικῶς μὲν μὲ τὸ νὰ μὴ τὰ βλάψῃ, θετικῶς δὲ μὲ παρεχομένας ὑπ' αὐτοῦ εὐεργεσίας. Ήρὺς τοῦτο ὄμως πρέπει τὰ μέλη τῆς φυλῆς νὰ καλλιστανται δημοι πρὸς αὐτήν, τοῦτο δ' ἐπειτυχάνεται διὸ μεταμφιέσεις. Μὲ περιβολὴν ἐκ δερμάτων, πτερῶν κ.ἄ. καὶ μὲ χαράγματα διαφόρων σχημάτων ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπειτυχάνουν τὴν ἔξημοίσιν αὐτῶν πρὸς τὸ τοτέμ.

Τοτεμισμοῦ ὑπάρχουν, συμφώνως πρὸς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ταξινομήσεις, διάρροροι τύποι: α') ὁ τύπος τῆς ὄμαδος, ἡ λεγόμενης κοινωνικός, δ ὄποιος ὑποδιαιρεῖται εἰς τὸν τύπον τοῦ εἵλη (ὄμαδην), εἰς τὸν τύπον οἰκογενειῶν μικρῶν ὄμαδων καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν ὄρεων μᾶς φυλῆς, β') ὁ ἀτομικὸς ἢ προσωπικὸς καὶ γ') ὁ τύπος τῶν φύλων. Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ὄποια ἔχουν καὶ οἱ ὅλαι τύποι, εἶναι τὰ ἔξης: α') Μία μυστική, μυθική, μαγική καὶ συγγενική σχέσις μᾶς συγκεκριμένης κοινωνικῆς ὄμαδος (εἵλη) ἢ ἐνὶς πρωτόποτου τῆς πατριᾶς ἢ τῆς φυλῆς μὲ ζῆνα ἢ φυτὲ ἢ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὄποια θεωροῦνται ὡς τοτέμ. β') Τὸ τοτέμ, ἐνὶς εἶναι συγγενικὸν καὶ περιπτατευτικόν, δημοις ἐμπνέει φύσιον καὶ κέκτηται μυστηριώδεις δυνάμεις. γ') Η ταύτεσις μὲ τὸ τοτέμ. δ') Τὰ ἐμβλήματα καὶ τὰ ὄνοματα, τὰ ἄπειδα ἀναφέρονται εἰς αὐτό. ε') Οἱ ορύλοι ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτοῦ. ζ') Τὰ γεγονότα καὶ αἱ ἐμπειρίαι τοῦ προγόνου τῆς ὄμαδος μὲ τὸ τοτέμ, τὸ ὄποιον ὑπῆρξε βοηθός του ἢ φύλος, ἢ ἀπὸ τὸ ὄποιον ὑπέστη δεινά. ι') Η ἐμπογιαμία κ.ἄ. Τὰ διάφορα αὐτὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα δὲν ὑφίστανται πάντοτε ὅλα μαζὶ εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους κατὰ φύσιν ζῶντας λαθοῦς.

* Ο τοτεμισμὸς τοῦ εἵλη εἶναι ἡ πλέον διαδεδομένη μαρτή ὄμαδηνοῦ τοτεμισμοῦ. Μὲ τὸν τοτεμισμὸν τοῦ εἵλη δύνανται νὰ συσχετισθῶν διάφοροι τελετουργίαι, ὡς ἡ λατρεία τῶν προγόνων, αἱ παραστάσεις τῶν

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νεκρῶν καὶ τῶν ψυχῶν, ἡ πίστις εἰς τὴν μαγικὴν δύναμιν, αἱ ἑορταὶ τῆς γονιμότητος κττ. Ὁ τοτεμισμὸς τοῦ εἰλαὶ ἀπαντῷ κυρίως εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς λαοὺς τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς τοῦ Σουδάν, τοῦ Κογκό, τῆς Ἰνδονησίας, τῆς Μελανησίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Μελανησίᾳ ἀπαντῷ μὲν ἴδιαιτέρων μορφὴν ὁ λατρευτικὸς τοτεμισμός, ὁ διοῖος ἐκτεροσωπεῖ πολύπλοκον φαινόμενον. Οὗτος σχετίζεται μὲν τοὺς προγόνους καὶ ἡρωας τῶν παλαιῶν καιρῶν, ἔχει χαρακτηριστικοὺς μύθους καὶ ὄμνους, δραματοποιεῖ πράξεις τῶν τοτεμικῶν προγόνων, πιστεύει εἰς τὴν ἔξι αὐτῶν προέλευσιν τῶν τέκνων κττ. Εἰς ὥρισμένας περιοχὰς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τινας Αὐστραλιανὰς φυλὰς ἀπαντῷ ὁ σπάνιος τοτεμισμὸς τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν τοπικῶν ὅμαδων. Εἰς πλείστας ὑποαναπτύκτους χώρας ἀλλά καὶ εἰς προηγμένας εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀπαντῶμεν τὸν ἀτομικὸν τοτεμισμὸν, ὁ διοῖος συνίσταται ἀπὸ μίαν σταθερὰν σχέσιν φίλας καὶ προστασίας μεταξὺ ἑνὸς ἀτόμου καὶ ἑνὸς ζώου ἡ φυσικοῦ ἀντικείμενου. Ἡ σχέσις αὕτη ἔχει μαστικόν, συγκινησιακὸν καὶ μαγικὸν περιεχόμενον. Ὁ κάτοχος τοῦ ἀτομικοῦ τοτέμ ἔξασφαλίζει ἔξι αὐτοῦ εἰδικὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας. Ἡ ἀσθένεια δύμας ἡ τὸ πάθημα τοῦ ἀτόμου εἶναι καὶ ἀσθένεια καὶ πάθημα τοῦ τοτέμ. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν ὁ βασιλεὺς ἡ δηγερμῶν συγγενεύει μὲν λέοντας, λεοπαρδάλεις ἡ ἀλλα ἀρπακτικὰ ζῷα - τοτέμ.

Μὲ τὸν ἀτομικὸν τοτεμισμὸν συνδέεται ἐνίστε ἡ πίστις εἰς πνεύματα προστατευτικά, ἡ διοία ἀπαντῷ μεταξὺ τῶν Ἰνδιάνων τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τέλος εἰς φυλὰς τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Νοτιοανατολικῆς Αὐστραλίας πιστεύεται ὅτι οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναικες ἔχουν ἴδικόν των διάφορον τοτέμ. Τὸ εἶδος τοῦτο ὀνομάζεται τοτεμισμὸς τῶν φύλων.

Διάφοροι μέγρι τοῦδε ἔξηνέγγιθσαν θεωρίαι πρὸς ἔρμενείαν τοῦ τοτεμιστικοῦ φαινομένου ὑπὸ θρησκειολόγων, ἐθνολόγων καὶ λαογράφων. Κατὰ μίαν παλαιοτέρων ἔρμηνείαν ὁ τοτεμισμὸς εἶναι μορφὴ προγονολατρίας, ἐφ' ὃσον εἰς τὸν κοινὸν πρόγονον — γεννήτορα — τῆς φυλῆς ἡ τῆς πατριᾶς καὶ ὥρισμένον εἶδος ζώου - προστάτου ἀποδίδονται τιμαὶ, ὡς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν καὶ ἀκόμη μεγαλύτεραι. Κατ' ἄλλην θεωρίαν ὁ τοτεμισμὸς ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς συνηθείας τῶν κατὰ φύσιν ζώντων λαῶν ν' ἀποδίδουν εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ τὰ παιδιά. δινδυματα ζώων καὶ νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν δι' αὐτῶν. Ὁ λαμβάνων τὸ ὄνομα ζώου αἰσθάνεται εἶδος τι σεβασμοῦ πρὸς ὄλοκληρον τὸ εἶδος, εἰς τὸ ὄπεῖον ἀνήκει τὸ ζῷον, Γοιουτοτρόπως δημιουργεῖται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πρωτογόνου σύγχυσις μεταξὺ τῶν προγόνων του καὶ τοῦ ἔιδους τούτου τῶν

ζώων. 'Ο Frazer έρμηνει την ἀλληλεγγύην τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν τοτεμισμὸν διὰ τῶν τελετῶν, αἱ δποῖαι γίνονται κατὰ τὴν μετάβασιν ἐκ τῆς παιδικῆς εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Κατὰ τὰς πλέον ἐπικρατούσας σήμερον ἀντιλήψεις ὁ τοτεμισμὸς συνδέεται τὰ μέγιστα πρὸς τὴν προγονολατρίαν. 'Η πίστις περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς φυλῆς ἢ τῆς πατριᾶς ἀπὸ ὀρισμένου εἶδος ζώου ἐδημιουργήθη εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὥπολην ἐπιστεύετο ἵτι καὶ ὑπὸ μορφὴν ζώου εἶναι δυνατὸν ἐν πνεῦμα νὰ ἔνσαρκωθῇ. 'Ἔντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ τὸ μοτίβον γάμου μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζώου, τὸ ὅποιον ἀπαντᾷ εἰς μόλις καὶ παραδόσεις λαϊκὴν χατωτάτης βαθύτατος πολιτισμοῦ. 'Ἐνικῆς ὁ τοτεμισμὸς ἐνῷ σχετίζεται μὲν θρησκευτικὸς παραπτάσεις, διμοις δὲν εἶναι κυρίως θρησκευτικὴ ἔννοια (Mulinowsky). 'Ἔκείνῳ πιὸ πρέπει νὰ τονίσωμεν εἶναι ὅτι οὗτος ἐνέχει σπουδαίουν κοινωνικὴν σημασίαν διὰ τὴν φυλήν. 'Ολα τὰ πρόσωπα τῆς πατριᾶς ἢ τῆς φυλετικῆς ὄμάδου θεωροῦν ἀλληλα συγγενῆ καὶ ὁ τοιοῦτος δεσμὸς τῶν εἶναι ἴσχυρότερος καὶ αὐτοῦ διεβιῃ τοῦ ἐξ αἴματος. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν συνάπτουν γάμους μεταξύ των. Εἰς ἀντίθετον περίπτωσιν βαρεῖται εἶναι αἱ τυμωρίαι ὑπὸ τοῦ φυλάρχου ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

E.Y.D της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006